

AIDS: «Ἀληθεύοντες ἐν Ἀγάπῃ»*

Γιὰ μιὰ στάση εὐθύνης
συλλογικῆς καὶ ἀτομικῆς

Ἡ ἀρχὴ τοῦ νέου ἔτους μᾶς εὐρίσκει καὶ πάλιν ὄλους ὄρθιους ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεών μας, ἀγωνιζομένους γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ζωῆς. Ἐσᾶς ἰδιαιτέρως σᾶς εὐρίσκει μαχομένους τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς μάθησης, προκειμένου νὰ ἀποκτήσετε τὰ ἐφόδια ποὺ θὰ σᾶς ἐπιτρέψουν νὰ συμβάλετε αὐριο ὡς ἐπιστήμονες στὴν εὐημερία τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ τόπου μας. Εὐχὴ μου διάπυρος εἶναι νὰ σᾶς ἀξιώσει ὁ Θεὸς νὰ μορφωθῆτε καλά, καὶ παράλληλα νὰ διαμορφώσετε χαρακτῆρα μὲ ἀρχές ἠθικῆς, συμβατὲς μὲ τὴν ἐλληνορθόδοξη παράδοσή μας ποὺ ἀποτελεῖ τὴν πεμπουσία τῆς ἐξασφάλισης τῆς διάρκειάς μας ὡς Γένους μέ-

---

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου πρὸς τοὺς κ.κ. Φοιτητὲς καὶ Φοιτήτριες τοῦ νομοῦ Μαγνησίας τὴν 4-1-1995 στὸ Βόλο, στὰ πλαίσια δεξιώσεως ποὺ ὠργάνωσε γι' αὐτοὺς ἡ Ἱ. Μητρόπολις.

σα στην πανσπερμία τῶν ἐθνοτήτων καὶ τῶν λαοτήτων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνωσης. Καὶ γι' αὐτὸ ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς εὐχηθῶ, νὰ εἶναι καὶ ὁ νέος χρόνος μεστὸς ἀπὸ ἄνωθεν εὐλογίες σὲ σᾶς καὶ στὶς οἰκογένειές σας. Τὶς χρειαζόμαστε τώρα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά, καθὼς τὰ προβλήματα τῆς πατρίδος μας συνεχῶς ὀξύνονται καὶ ὁ ὀρίζοντας σκυθρωπιάζει ἀπειλητικὰ καὶ ἐπικίνδυνα. Ζοῦμε σὲ ἡμέρες δύσκολες καὶ σεῖς ἰδιαιτέρα οἱ νέοι θὰ πρέπει νὰ ἀνησυχεῖτε γιὰ τὰ τεκταινόμενα ποὺ σᾶς ἀφοροῦν ἄμεσα. Ἡ ἐλπίδα μας στηρίζεται στὸ Θεό. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνθρώπινη συμβολὴ δὲν πρέπει νὰ εἶναι καταφρονητέα. Ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε μυαλὸ γιὰ νὰ τὸ χρησιμοποιοῦμε γιὰ τὸ καλὸ, τὸ δικό μας καὶ τῶν ἄλλων. Ἄν ἐμεῖς τὸ χρησιμοποιοῦμε γιὰ τὸ κακὸ, εἶναι δικό μας τὸ φταίξιμο. Ἀλλὰ οἱ συνέπειες πρόκειται νὰ εἶναι δραματικὲς γιὰ ὅλους μας.

Τὰ προβλήματα στὰ ὁποῖα γενικῶς καὶ ἀορίστως ἀνεφέρθη πρὸ πάντων εἶναι βέβαια ὑπαρκτὰ καὶ συνωθοῦνται ἀναμένοντα λύσεις. Τὶς ἔχουμε ἐμπιστευθῆ στὴν πολιτικὴ μας ἡγεσία καὶ ἔτσι ξενοιάζουμε. Ὅμως ἀπὸ τὸν καθένα μας ἐξαρτᾶται πάντοτε ἡ ἀποτελεμάτωσή μας καὶ ἄς μὴν ἀποσείσουμε τίς εὐθύνες μας, μικρὲς ἢ μεγάλες. Οἱ περιστάσεις ἀπαιτοῦν ὑπεύθυνη στάση ὅλων μας ἀπέναντι στὰ διαλυτικὰ φαινόμενα τοῦ καιροῦ μας καὶ ἔντιμη διαχείριση τῆς πνευματικῆς μας δυνάμεως, μὲ τὴν ὁποία μᾶς ἐπρόικισε ὁ Θεός. Σ' αὐτὲς ἄλλωστε τίς ἐτήσιες συνάξεις μας ἐπιχειροῦμε κάθε φορά¹ τὴν ὑπεύθυνη προσέγγιση, μὲ τὴ δύ-

---

1. Τὰ θέματα ποὺ ἀνεπτύχθησαν ἀπὸ τὸ ἴδιο βῆμα στὰ περασμένα χρόνια ἦταν τὰ ἑξῆς: α) Τὰ σύγχρονα προβλήματα καὶ ἡ θέση τῆς νέας γενιᾶς ἀπέναντι των (1976), β) Ὁρθοδοξία καὶ Μαρξισμός (1977), ἀπὸ

ναμη τοῦ ὀρθοδόξου πνεύματος τῶν χώρων τῶν προβλημάτων τῆς ἐποχῆς μας καὶ τὴν ἀναζήτηση τῶν εὐκαιῶν λύσεων του. Ἐφέτος ἐπέλεξα ὡς θέμα συζητήσεώς μας τὴν ἀπειλὴ τοῦ AIDS, ποὺ ἐπιθυμῶ νὰ τὴν θεωρήσω ἀπὸ ἔποψη ὀρθόδοξο ἐξετάζοντας μυστικὲς πνευματικὲς πτυχές της, ποὺ συνήθως διεκφεύγουν τῆς προσοχῆς τῶν ἀσχολουμένων. Ἔτσι ἐπιλαμβάνομαι τῆς εὐκαιρίας γιὰ νὰ ἐκδιπλώσω τίς σκέψεις μου ἐπὶ τῆς, ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, ἀντιμετώπισης τῆς νέας αὐτῆς μάστιγος τῆς ἀνθρωπότητος ποὺ ἀπειλεῖ ὅλον τὸν κόσμον. Τὰ τελευταῖα στατιστικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν πορεία καὶ ἐξέλιξη τῆς νόσου εἶναι καὶ ἀνησυχητικὰ καὶ ἀποκαρδιωτικὰ. Ἀνησυχητικὰ μὲν διότι ἀποδεικνύουν τὴν συνεχῆ καὶ σταθερὴ αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θυμάτων, ποὺ πεθαίνουν, καὶ τῶν φορέων, ποὺ ἔχουν τὸν θανατηφόρο ἰὸ στὸ αἷμα των καὶ κρατοῦν τὸ

τὸν ἀρχιμ. π. Δαμασκηνὸ Καζανάκη, γ) «Χριστὸς-ναί. Ἐκκλησία-ὄχι.» (1978), δ) Τὰ ἐκκλησιαστικὰ σκάνδαλα καὶ ἐμεῖς (1979), ε) Γιὰ σὰς ποιὸς εἶναι ὁ Χριστὸς; (1980), στ) Ἡ ὥρα τῆς Ὀρθοδοξίας (1981), ζ) Ἀνίχνευση τοῦ καιροῦ μας μὲ ὀδηγὸ τὸν Παπαδιαμάντη (1982), η) Ντοστογιέφσκυ καὶ Μακρυγιάννης, χειραγωγοὶ μας στὴν ὑπέρβαση τοῦ ἀδιεξόδου (1983), θ) Νηφάλιος μέθη (1984), ἀπὸ τὸν ἱερομόναχο Συμεὼν Γρηγοριάτη, ι) Ἡ κρίση ταυτότητος τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ (1985), ια) Ἑλληνικὴ ὀρθοδοξία καὶ ἐθνικὴ αὐτοσυνειδησία (1986), ιβ) Ὁ ὀρθόδοξος Μυστικισμὸς (1987), ιγ) Τὸ σύνδρομο τῆς μοναξιάς καὶ ἡ κατὰ τοὺς Πατέρες, ὑπέρβασή του (1988), ιδ) Ἐρέθισμα αὐτοσυνειδησίας: ὁ ἀκέραιος καὶ ἐπίκαιρος Παπαδιαμαντικὸς λόγος (1989), ιε) Ἡ Ἑλλάδα στὸ στόχαστρο τῶν... Ἑλλήνων (1990) ιστ) Τὰ προβλήματα τῆς Ἠνωμένης Εὐρώπης καὶ ἡ συμβολὴ τῶν χριστιανῶν νέων στὴν ἀντιμετώπισή των (1991), ιζ) Ἐκκλησία: ἡ ἔσχατη ἐλπίδα τῆς νέας γενιᾶς (1992), ιη) Συνέλληνες, πῶς ἐφθάσαμεν ἐδῶ; (1993), ιθ) Ὁ ἀπάνθρωπος ἀνθρωπισμὸς τοῦ κόσμου καὶ ὁ Θεάνθρωπος Χριστὸς τῆς Ὀρθοδοξίας. Μιὰ ἀντιπαράθεση σὲ ἀναφορὰ πρὸς τὸν Ντοστογιέφσκυ (1994).

εισιτήριο τῆς ἀποδημίας των μὲ ἀνοικτὴ τὴν ἡμερομηνία λήξεως. Ἀποκαρδιωτικὰ δὲ διότι, παρὰ τὶς φιλότιμες προσπάθειες τῶν εἰδικῶν ἐρευνητῶν, ἡ ἐπιστῆμη φαίνεται, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον, ἀδύνατη νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἀνηλεῆ μάστιγα. Ἡ Ἀφρικὴ ἀντιμετωπίζει σήμερα τὸν κίνδυνο ἐξαφανισμοῦ τῆς (βλ. «*Tὸ Βῆμα*», 27-11-1994, σ. Α36-37), ἐνῶ καὶ στὶς ἄλλες ἠπείρους, σὲ μικρότερο βέβαια βαθμὸ, οἱ συνέπειες τῆς ἐξάπλωσης τῆς νόσου εἶναι τραγικὲς γιὰ νέους ἀνθρώπους καὶ γιὰ ὅλη τὴν κοινωνία. Στὴν πατρίδα μας τὰ τελευταῖα στοιχεῖα ποὺ ἔγιναν γνωστά (Σεπτέμβριος 1994) ἀναβιβάζουν, γιὰ τὴ δεκαετία 1984-1994, σὲ 994 τὰ κρούσματα τῶν μολυσμένων καὶ ἀσθενούντων, ἐνῶ ἔχουν δηλωθεῖ 389 θάνατοι (βλ. Εἰδικὸ Δελτίο τοῦ Κέντρου Ἐλέγχου Εἰδικῶν Λοιμώξεων, τεῦχος Ὀκτωβρίου 1994). Ὁ θάνατος φαίνεται καὶ πάλιν παντοδύναμος καὶ περιπαίζει σαρκαστικὰ τὸν ἄνθρωπο, τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ποὺ πίστευε (ὁ ἄνθρωπος) ὅτι ἔφθανε στὸ τέρμα μιᾶς κοπιαστικῆς προσπάθειας, ποὺ θὰ σημαδεύεταν ἀπὸ τὴ θριαμβευτικὴ του νίκη κατὰ τοῦ προαιώνιου ἐχθροῦ του. Τὰ κράτη βέβαια καὶ οἱ διεθνεῖς ὀργανισμοὶ ἔχουν ἀποδυσθεῖ σὲ τιτάνιο ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς ἀρρώστειας καὶ τῶν συνεπειῶν τῆς, ἐνῶ συνεχίζονται παράλληλα καὶ οἱ ἐπιστημονικὲς ἐρευνες, ποὺ ἀποβλέπουν στὴν ἰατρικὴ, ψυχολογικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐξιχνίαση τῶν αἰτίων ποὺ προκαλοῦν τὴ νόσο καὶ τῶν τρόπων γιὰ τὴν προφύλαξη τῶν ἀνθρώπων.

Ὅμως ἡ ἐξέταση τῆς νόσου μόνον ἀπὸ τὶς παραπάνω πλευρὲς δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐξαντλεῖ τὴ σφαιρικότητα τοῦ φαινομένου, δεδομένου ὅτι ἡ σοβαρότητα τῆς

ἀπειλῆς πού διαγράφεται πάνω ἀπὸ τὶς κεφαλές μας, ἀξιῶναι μιὰ σὲ βάθος οὐσιαστικότερη ἀντιμετώπιση πολλῶν, ἀγνώστων ἴσως στοὺς πολλοὺς, πτυχῶν τοῦ προβλήματος πού συνιστοῦν ὅμως βασικῆς παραμέτρους του. Ἄλλωστε θὰ εἶναι, ὑποθέτω, ἐνδιαφέρον νὰ ἀκουσθῆ καὶ ἡ ἀποψη ἐνὸς ἀνθρώπου τῆς Ἐκκλησίας πάνω στὸν γενικὸ προβληματισμὸ γύρω ἀπὸ τὸ AIDS. Καὶ θέλω νὰ πιστεύω ὅτι ἡ παρέμβασή μου αὐτὴ, ἐφ' ὅσον ἀποβλέπει στὴ διαφώτιση ὠρισμένων σκοτεινῶν πτυχῶν τοῦ προβλήματος, μὲ τὸ φῶς τῆς ὀρθοδόξου πατερικῆς παραδόσεως, μπορεῖ νὰ εἶναι ὄχι μόνον ἐνδιαφέρουσα, ἀλλὰ καὶ καθοδηγητικὴ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀνθρώπων στὴ σφαῖρα τῆς σεξουαλικῆς των ζωῆς, καθὼς καὶ στὴ σφαῖρα τῶν διαπλεκομένων σχέσεων των μὲ μολυσμένους συνανθρώπους των. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ τὴν ἀνάγκη διαμόρφωσης, καὶ μάλιστα κατεπειγόντως, μιᾶς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς ἀπέναντι στοὺς πρόβλημα, τόσο ἀπὸ ἐκείνους πού τὸ ἔχουν, ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους πού τὸ συναντοῦν στὴν καθημερινή τους πορεία. Ἄλλωστε κατὰ τὸν Μ. Βασίλειο, στοὺς Χριστιανισμὸ «καὶ νόσος φιλοσοφεῖται», δηλ. σπουδάζεται τὸ φαινόμενό της μὲ φιλοσοφικὴ διάθεση καὶ μὲ προοπτικὴ ἄθλησης καὶ ἄσκησης, πού ἀποκαλύπτει τοὺς μυστικούς κόσμους τῆς γόνιμης καὶ δημιουργικῆς διαπάλης ἀνάμεσα στοὺς φθαρτὸ καὶ στοὺς αἰώνιο, στὴ ζωὴ καὶ στοὺς θάνατο.

1. Τὸ AIDS δοκίμασε τὴν ἠθικὴ ἀντοχὴ τῆς κοινωνίας μας καὶ ἀπέδειξε πῶς αὐτὴ ἡ λεγομένη χριστιανικὴ κοινωνία δὲν διαθέτει τὴ δύναμη προσέγγισης στὸν πόνο

τοῦ ἄλλου μὲ κατανόηση καὶ ἀγάπη. Δὲν μπορεῖ νὰ βιώσει τὴν ἀνθρώπινη ἀλληλεγγύη σὲ ὅλη της τὴ διάσταση. Τὸ ἴδιο φαινόμενο ἐμφανίσθηκε τὰ τελευταῖα χρόνια καὶ σὲ ἄλλα ἐπίπεδα, π.χ. στὴν ἀντιμετώπιση τῶν προσφύγων, τῶν ναρκομανῶν κ.λπ., γεγονὸς ποὺ μᾶς προβληματίζει στὰ σοβαρά, ἐπειδὴ μέχρι τώρα πιστεύαμε καὶ διακηρύσσαμε ὅτι οἱ Ἕλληνες εἴμεθα ξένοι πρὸς κάθε ἐκδήλωση κοινωνικοῦ ἀποκλεισμοῦ σὲ βᾶρος ὁποιουδήποτε ξένου ἢ δικοῦ μας. Στὴν περίπτωση τοῦ AIDS ὁ φόβος τῆς μόλυνσης ἀπὸ τὸν ἀπλὸ συγχρωτισμὸ, πρᾶγμα ποὺ κατὰ τὴν διαβεβαίωση τῶν ἰατρῶν δὲν εὐσταθεῖ, ὠδήγησε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ὑγιεῖς σὲ ἐκδηλώσεις ἀτομιστικῆς ἀποτροφῆς, ἐλεεινοῦ ρατσισμοῦ καὶ ἐγκεντρικῆς συμπεριφορᾶς. Καὶ τὰ τρία εἶναι ἀπόβλητα ἀπὸ χριστιανικῆς ἀπόψεως καὶ δὲν μᾶς συνιστοῦν οὔτε ὡς χριστιανούς, οὔτε κἄν ὡς πολιτισμένους ἀνθρώπους. Ἡ κοινωνία μας ἐπειδὴ εἶναι ἐγωιστικὴ, ἔμαθε νὰ ἀντιμετωπίζει ἐπώδυνα καὶ ἀπάνθρωπα τὰ δράματα τῶν ἄλλων, νὰ ἀναζητεῖ ἐξιλαστήρια θύματα γιὰ νὰ τοὺς φορτώσει τὶς ἀνομίες της καὶ νὰ αἰσθανθεῖ κατόπιν ἀνακουφισμένη ἀπὸ τὸ βᾶρος τῆς ἐνοχῆς. Οἱ συνάνθρωποί μας ποὺ πάσχουν ἀπὸ AIDS οὔτε καταραμένοι εἶναι, οὔτε ἐγκληματίες. Εἶναι ἀδελφοί μας ποὺ ἔχουν ἀνάγκη τῆς στοργῆς καὶ τῆς ἀγάπης μας. Εἶναι τραγικὸ τὸ νὰ σκέπτεται κανεὶς πῶς σὲ τέτοιες ὥρες μποροῦμε νὰ βροῦμε τὸ κουράγιο νὰ κατακεραυνώσουμε τοὺς «ἐνόχους» ἐμεῖς οἱ δῆθεν «ἀθῶοι». Στ' ἀλήθεια «ὁ ἀναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον βαλέτω». Ὅλοι εἴμεθα ἔνοχοι, ἔστω κι ἂν δὲν ἔχουμε φταίξει στὴ συγκεκριμένη τραγωδία. Διότι, ὅπως γράφει ὁ Ντοστογιέφσκυ, μόνον

ὄν πάρουμε στὴν πλάτη μας τὰ σφάλματα καὶ τὶς ἀνομίες τῶν ἄλλων καὶ θελήσουμε νὰ ξεπεράσουμε τὸν ἐγωισμό μας αὐτοπροσφερόμενοι μὲ ἀγάπη, μποροῦμε νὰ ἐλπίζουμε στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι στὸ ἐξωτερικὸ ὑπάρχουν ἰδιωτικὲς ἢ καὶ ἐκκλησιαστικὲς προσπάθειες περιθαλφῆς τῶν ἀσθενῶν ἀπὸ AIDS, συμπαράστασης πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ ὁμάδες ἐθελοντῶν διακονίας, καὶ γενικὰ ἀντιμετώπισῆς των μὲ χριστιανικὰ κίνητρα, ποὺ ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὴ χώρα μας. Πρόκειται γιὰ παράλειψη ποὺ πρέπει νὰ μᾶς προβληματίσει καὶ ὡς Ἐκκλησία καὶ ὡς Πολιτεία. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ καταδεικνύει τὶς ἀτομιστικὲς τάσεις ποὺ κυριαρχοῦν στὴν κοινωνία μας καὶ τὴν ἀπουσία τῆς γνήσιας χριστιανικῆς ἀγάπης, ἢ ὁποία, κατὰ τὸν Ἄποστολο Παῦλο «οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς».

Σὲ μᾶς, ἐπὶ πλέον τῆς ἀδιαφορίας καὶ τοῦ φόβου ἐμφανίσθηκε καὶ τὸ φαινόμενο τοῦ κοινωνικοῦ στιγματισμοῦ τῶν μολυσμένων μὲ τὸν θανατηφόρο ἴο, πρᾶγμα ποὺ συνέβη μὲ περισσὴ εὐκολία. Αὐτὴ ἡ εὐκολὴ καταδίκη τῶν «ἐνόχων» ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς «ἄθώους» μὲ ἀνηλεῆ εἰσαγγελικὴ διάθεση, εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὸν ἀποκλεισμὸ γι' αὐτοὺς κάθε πρόσβασης στὴν ἐπαγγελματικὴ, κοινωνικὴ καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ. Σὲ τέτοιες περιπτώσεις ἀναλογίζεται κανεὶς τί θηρίο κρύβουμε μέσα μας, ποιά ὕαινα μοχθηρὴ καὶ αἱμοβόρα ὑπάρχει στὶς καρδιές μας, ὅταν αὐτὲς δὲν ἔχουν ἀναγεννηθῆ ἀπὸ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἔχουν μεταμορφωθῆ σὲ ἔμφυχα θυσιαστήρια στὸ βωμὸ τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης. Εἶναι πιὰ κατάδηλο ὅτι μάθαμε νὰ ζοῦμε μόνοι μας, μὲ τὴ δυστυχία μας καὶ μὲ τὶς ψευδαισθήσεις μας. Δὲν μᾶς ἀφορᾷ -λέμε- τὸ πρόβλη-

μα τοῦ ἄλλου. Ἄρκει ἐμεῖς νὰ μὴ θιγόμεσθε. Μιὰ τέτοια ὅμως ἀντίληψη εἶναι ὄχι μόνον ἀναιρετική τῆς κοινωνικό-τητος, ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνθρωπιᾶς μας.

Ἐν τούτοις πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους αὐτοὺς καθὼς ἀντιμετωπίζουν τὸν ἐπικείμενο θάνατό των, ἔχουν μεταβληθῆ σὲ ἀληθινούς φιλοσόφους τῆς ζωῆς ποῦ μᾶς διδάσκουν. Λίγο πρὶν πεθάνει ἀπὸ AIDS (13-9-1992) ὁ γνωστός ἀμερικανὸς ἡθοποιὸς Antony Perkins εἶπε: «Πολλοὶ νομίζουν ὅτι τὸ AIDS εἶναι μιὰ ἐκδίκηση τοῦ Θεοῦ. Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι μᾶς στάλθηκε γιὰ νὰ μάθει ὁ κόσμος νὰ ἀγαπάει καὶ νὰ ἔχει κατανόηση καὶ συμπάθεια ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλον. Ἔμαθα περισσότερα γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ τὸν ἀλτρουϊσμὸ ἀπ' αὐτοὺς ποῦ συνάντησα σ' αὐτὴν τὴ μεγάλη περιπέτεια τοῦ AIDS, παρὰ στὸν ἀνηλεῆ καὶ ἀνταγωνιστικὸ κόσμο ὅπου πέρασα τὴ ζωὴ μου». Τὰ λόγια αὐτὰ ἐκφράζουν τὴν ἀληθινὴ ἀλληλεγγύη καὶ τὴν ἀνθρωπιὰ ποῦ ἡ ἀρρώστεια αὐτὴ προκάλεσε σὲ μερικοὺς εὐαισθητοποιημένους ἀνθρώπους ἐνώπιον τοῦ πόνου καὶ τοῦ θανάτου, καὶ μαστιγώνουν τὴν ὑποκρισία ἐκείνων ποῦ σπεύδουν νὰ σταυρώσουν τοὺς ἄλλους γιὰ νὰ μὴν ἀμφισβητηθῆ ἡ δικὴ των τιμότης καὶ ἐπάρχεια.

2. Αὐτὴ ὅμως ἡ ὑποκριτικὴ τοποθέτησή μας, ποῦ ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἠθικὴ σήφη τῆς κοινωνίας μας καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς διαφθορᾶς ποῦ διέπει τὴ ζωὴ μας καὶ τίς ἐκδηλώσεις της, σύντομα μᾶς ἐκδικήθηκε. Οἱ νεώτερες ἔρευνες ἀπέδειξαν ὅτι ἦταν ἐσφαλμένη ἡ ἀρχικὴ ἄποψη, ὅτι τὸ AIDS ἦταν ἡ νόσος μόνον τῶν ὁμοφυλοφίλων. Σήμερα ἀπὸ τὴν νόσο αὐτὴ κινδυνεύουν καὶ οἱ ἀμφι-

φυλόφιλοι, και οί ἑτερόφυλοι ἔστω σέ μικρότερα ποσοστά ἀπό τοὺς πρῶτους, ἐφ' ὅσον ἐπιδίδονται σέ ἀσύδοτη σεξουαλική ζωή, μὲ ἐναλλασσόμενους ἐρωτικούς συντρόφους. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι κατὰ βάσιν τὸ τί εἶσαι, ἀλλὰ τὸ πῶς διάγεις. Καί σ' αὐτό, λίγη σημασία ἔδωσαν οἱ ἄνθρωποι μας και μάλιστα θέλησαν νὰ τὸ παρακάμψουν. Τὸ κορυφαῖο ὅμως θέμα, πὸν ὡς ὀγκόλιθος ὀρθώνεται μπροστά μας, εἶναι ὅτι τὸ AIDS ἐμφανίζεται νὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς σεξουαλικῆς διαστροφῆς πὸν ὁ πολιτισμένος αἰῶνας μας ἀποδέχθηκε μὲ τὸ παραπλανητικὸ σύστημα τῆς «σεξουαλικῆς ἀπελευθέρωσης», ἐνῶ οὐσιαστικά ἐπρόκειτο εἴτε γιὰ ἀντιστροφή τῶν ὄρων τῆς φύσεως, εἴτε γιὰ παραβίαση κανόνων ἐρωτικῆς συμπεριφορᾶς διαχρονικῆς ἀξίας. Καί τὰ δύο ἐκδικοῦνται τοὺς παραβάτες των, ὄχι γιὰτι πταίει ὁ Θεός, ἀλλὰ διότι ἡ παράβαση τῶν φυσικῶν νόμων ἐνέχει μέσα της τὴν κύρωση, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει σήμερα και στὴν οἰκολογικὴ ἀνισοροπία, πὸν εἶναι καρπὸς τῆς οἰκολογικῆς ἀνευλάβειας και ἀσυδοσίας μας.

3. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀρνεῖται τὸν ἔρωτα, διότι τὸν θεωρεῖ θεόσδοτο δῶρο στὸν ἄνθρωπο. Ὅμως τὸ ζήτημα εἶναι τί εἶναι ἔρωτας. Φοβοῦμαι ὅτι ὅλοι ὅσοι χρησιμοποιοῦν τὴ λέξη αὐτὴ δὲν ἐννοοῦν τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Ὁ ἄληθινὸς ἔρωτας δὲν εἶναι ἀποσπασματικὸ στοιχεῖο τῆς ὑπαρξῆς μας, οὔτε στιγμιαία ἱκανοποίηση τῆς σάρκας. Δὲν μπορεῖ οὔτε στὸν ἔρωτα νὰ διαχωρισθοῦν τὰ δύο ὑπαρκτικά μας συστατικά στοιχεῖα: ψυχὴ και σῶμα. Ὁ ἔρωτας, ἀποκομμένος ἀπὸ τὴν διπολικὴ αὐτὴ ἔκφραση τοῦ ἀνθρώ-

που, είναι εἶδωλο τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἡ Ἐκκλησία, σὲ ἀντίθεση μὲ ὅ,τι φρονοῦν σήμερα οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι, βλέπει τὸν ἔρωτα σὰν ἐνωτικὴ δύναμη τῶν ὑπαρξιακῶν στοιχείων τοῦ ἀνθρώπου καὶ σὰν μέσο γιὰ τὴν ἀποκατάσταση μέσα του τῶν στοιχείων τῆς ἐσωτερικῆς του ἐνότητος, ποὺ τὸν θεραπεύει καὶ τὸν βοηθεῖ νὰ ἀνακαλύψει τὸ νόημα τῆς ζωῆς. Χωρὶς νὰ ἀπολυτοποιοῦμε τὴν ἐρωτικὴ σχέση, πιστεύομε ὅτι ἡ ἐρωτικὴ πράξις δὲν ἐξαντλεῖται σὲ μιὰ ἐπαναλαμβανόμενη πράξις ἡδονικοῦ χαρακτήρα καὶ μόνον, ἀλλὰ ἀναφέρεται στὴ σύνολη προσωπικότητα καὶ ὁδηγεῖ σὲ μιὰ ἀληθινὴ μέθεξις τῶν ἰδιωμάτων τῶν δύο προσώπων, ὥστε νὰ ἀπαρτισθῇ διὰ τῆς ψυχικῆς πρῶτα καὶ τῆς σαρκικῆς ὕστερα μίξεως ἡ ἀληθινὴ εἰκόνα τοῦ ὅλου, ποὺ εἶναι ἡ τελειότης. Ὁ ἄλλος, ὁ σαρκικὸς ἔρωτας, εἶναι ἔκπτωσις ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Γι' αὐτὸ καὶ πραγματώνει στὸν ἄνθρωπο τὴν ἐπανάληψιν τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ταντάλου: μιὰ ἀνικανοποίητη δίψα γιὰ ζωὴ καὶ δημιουργία, ποὺ ἐξαντλεῖται σὲ μονομέρειες καὶ δυσαρμονίες, χωρὶς τὴν παραμικρὴ μεταμόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου, μέσα στὸν ἐγωιστικὸ ῥυθμὸ τῆς ἐπιταγῆς γιὰ μιὰ συνεχῆ λήψιν, χωρὶς τὴν ἀνάλογον προτεραιότητα τῆς δόσεως.

Τὸ AIDS κατὰ ταῦτα εἶναι καρπὸς τῆς ἀπομόνωσης τοῦ ἔρωτα ἀπὸ τίς ἄλλες βασικὰς πτυχὰς τῆς ζωῆς. Ἡ κοινωνία μας βέβαια διευκολύνει καὶ ἀνέχεται καὶ μᾶλλον ἀμνηστεύει τίς ἐφήμερες σεξουαλικὰς σχέσεις ἐξωσυζυγικοῦ ἢ καὶ ἐξώγαμου χαρακτήρα. Θὰ προδίδαμε τὴν ἀποστολήν μας ἂν θὰ ἠθέλαμε νὰ εὐθυγραμμισθοῦμε μὲ τὴν ἀντίληψιν αὐτὴ καὶ ἂν δὲν ἐτονίζαμε τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ἀνθρώπινης ἀγάπης μέσα στὸ γάμον καὶ στὴν ἀμοιβαία πι-

στότητα τῶν συζύγων, καὶ ἂν δὲν καλούσαμε τὸν καθένα σὲ μιὰ ἐφικτὴ ἐγκράτεια καὶ σὲ ἓνα σεβασμὸ τοῦ σώματός του, ποὺ εἶναι κατοικητήριο τοῦ Ἁγ. Πνεύματος.

4. Δυστυχῶς ὁ λαὸς μας παραπλανᾶται συνεχῶς μὲ τὴν προβολὴ τρόπων ζωῆς, ποὺ ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς πατροπαράδοτες ἐλληνορθόδοξες καταβολές του. Βεβαίως ἡ εὐθύνη δὲν ἔγκειται στὴν ὑπαρξὴ καθ' ἑαυτὰς τῶν νέων ἰδεῶν ποὺ διασταυρῶνονται πάνω ἀπὸ τὶς κεφαλές μας. Ἡ εὐθύνη ὄλων μας, καὶ μάλιστα τῆς παντοειδοῦς ἡγεσίας μας, εἶναι ὅτι ἔχουν ἀδυνατίσει ἐπικίνδυνα τὰ ἠθικὰ καὶ παραδοσιακά μας ἐρείσματα καὶ ἡ κριτικὴ ικανότητα τοῦ λαοῦ νὰ ἐλέγχει μὲ τὸ κριτήριο τῆς παράδοσης τὰ εἰσαγόμενα «φροῦτα» καὶ νὰ ἐπιλέγει τὰ ἐξ αὐτῶν συνάδοντα μὲ τὴν παράδοσή του. Ἀπὸ παντοῦ βομβαρδίζεται ὁ λαὸς μας μὲ ἐρεθίσματα ἡδονιστικὰ καὶ ἄλλα, ποὺ εἶναι καταλυτικὰ τῶν ἠθικῶν ἀναστολῶν καὶ προωθοῦν τὸν ἐκφυλισμὸ καὶ τὴ διαφθορά. Καὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ παρασύρονται νὰ πιστεύουν ὅτι αὐτὸς ὁ τρόπος ζωῆς εἶναι καὶ ὁ σωστός, ἂν καὶ οἱ εὐρωπαῖοι δὲν εἶναι οὔτε τόσο ἐκφυλοὶ, οὔτε τόσο εἰκονοκλαστικοί, ὅσον τοὺς θέλει ἡ διαφήμιση. Γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι ἐδῶ κλονίζονται συνεχῶς ὅλα τὰ βάρη καὶ τὰ ζωντανὰ στοιχεῖα τῆς παράδοσής μας, καὶ ὀδηγοῦνται σὲ διάλυση, μὲ ἀργοὺς βέβαια ἀλλὰ πάντως σταθεροὺς ρυθμούς, θεσμοί, ὅπως ἡ οἰκογένεια, ποὺ παραμένουν ἀστήρικτοι καὶ συκοφαντοῦνται ὡς ξεπερασμένοι.

Φαίνεται ὅμως ὅτι τελικὰ τὸ AIDS μᾶς καλεῖ ὅλους νὰ ἐπιστρέψουμε στὴν παραδοσιακὴ ἠθικὴ καὶ στὴν οἰκογένεια. Ὁ πανσεξουαλισμὸς, μὲ ὅλες τὶς ποικίλες ἐκδηλώ-

σεις του, δὲν εἶναι πιὰ λύση κανενὸς ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα προβλήματα. Δὲν εἶναι λύση, εἶναι διάλυση τῆς προσωπικότητας. Ἡ ἀναγκαιότητα τῆς παραδοσιακῆς μορφῆς τῆς οἰκογένειας, μὲ ὄχι ἀπλῶς μονογαμικὸ χαρακτήρα ἀλλὰ καὶ μὲ σωφροσύνη, ἐπανέρχεται σὰν ἡ λύση τοῦ δράματος ποῦ μᾶς τρομοκρατεῖ. Καὶ βέβαια εἶναι τώρα ὁ φόβος ποῦ ἀναγκάζει πολλοὺς νὰ ἀλλάζουν ἐρωτικὴ συμπεριφορὰ καὶ νὰ κάνουν ἐντυπωσιακὴ στροφή στὶς σεξουαλικές των προτιμήσεις. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως δύσκολα μετανοεῖ εἰλικρινά. Ἐμπρὸς τὸν κίνδυνο σκύβει τὸ κεφάλι καὶ προκειμένου νὰ ἀποφύγει τὰ βόλια συμμορφώνεται ἀναγκαστικὰ μὲ τὸν ἠθικὸ νόμο. Αὔριο ὅταν θὰ βρεθῆ, σὺν Θεῷ, τὸ ἐμβόλιο, πάλιν ὁ κόσμος θὰ ξαναδοκιμάσει τὴν παράβαση καὶ πάλιν θὰ διακηρύξει τὴν... ἀπελευθέρωσή του. Ἔως ὅτου μιὰ νέα πληγὴ τοῦ Φαραῶ μᾶς ἐπισκεφθῆ καὶ μᾶς συνετίσει. Διερωτῶμαι ἂν εἶναι αὐτὴ τακτικὴ λογικῶν καὶ ὑπεύθυνων ἀνθρώπων, ἐντίμων μὲ τὸν ἑαυτό τους καὶ ἐλεύθερων ἀπὸ πάθη καὶ ἀδυναμίες. Μόνον τὸ κνοῦτο τάχα στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ φοβόμαστε;

5. Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσις ἔχει ἀπαγορεύσει τοὺς ὑποχρεωτικοὺς ἐλέγχους στὰ σύνορα καὶ τίς ἐξετάσεις αἵματος τῶν ἐπισκεπτομένων τίς χῶρες της, φρονοῦσα ὅτι ἓνα τέτοιο μέτρο προσκρούει στὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Ἀντίθετα στὴ Ῥωσία ἡ Βουλὴ φήφισε πρὸ ἡμερῶν σχεδὸν μὲ παμφηφία (281 φῆφοι ἐπὶ συνόλου 284 βουλευτῶν) νόμο ποῦ ἐπιβάλλει τὴν ὑποχρεωτικὴ ἐξέταση γιὰ AIDS παντὸς ξένου ποῦ εἰσέρχεται στὴ χώρα αὐτή. Αὐτὸ μέλλει βεβαίως νὰ ἔχει τρομακτικὲς ἐπιπτώσεις σὸν

τουρισμό, μιὰ καὶ θὰ ὑπάρξουν πολλοί, ἰδίως ἀμερικανοὶ καὶ εὐρωπαϊοὶ ποὺ θὰ προτιμήσουν νὰ ματαιώσουν τὸ ταξίδι των παρὰ νὰ ὑποστοῦν μιὰ τέτοια ἐξέταση. Παρεμφερὲς μέτρο ἔχει ληφθῆ καὶ σὲ ἄλλες χῶρες, ὅπως στὴν Τυνησία, στὸ Βιετνάμ κ.λπ. ποὺ ἀποσκοπεῖ στὴν ἐπισήμανση τῶν φορέων καὶ στὴν ἀχρήστευσή των, ἢ στὴν γκετοποίησή των. Πρόκειται γιὰ σκληρὸ μέτρο αὐτοάμυνας. Ἐπὶ τὴν ἀπόφασή του ἡ ἀποβλήματος περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν καλλιεργημένη ἀτομικὴ εὐθύνη κάθε προσώπου. Τὰ μὴ μολυσμένα ἄτομα ὀφείλουν νὰ ἐπιβάλλουν στὸν ἑαυτὸν τους ἐρωτικὴ συμπεριφορὰ ποὺ θὰ ἀποκλείει τὴν μόλυνση.

Καὶ βέβαια δὲν θὰ πρέπει τὰ ἄτομα αὐτὰ νὰ στηρίζονται στὸ ἀπατηλὸ σύνθημα «*Ναὶ στὸν ἔρωτα, ὄχι στὸ AIDS*» ποὺ προβάλλει ὡς μοναδικὴ καὶ ἀποκλειστικὴ μέθοδος προφύλαξης τῆς χρήσης τοῦ προφυλακτικοῦ. Τὸ προφυλακτικὸ δὲν εἶναι οὔτε ἡ μοναδικὴ λύση, οὔτε ἡ πιὸ ἀσφαλὴς καὶ ἀκίνδυνη. Ἡ ἀλήθεια μαζί μὲ τὴν ὑπευθυνότητα μᾶς ἐπιβάλλουν νὰ διαλαλήσουμε ὅτι πρόκειται γιὰ παραπλανητικὴ διαφήμιση ποὺ παρασύρει. Ἡ μοναδικὴ ἀσφάλεια εἶναι ἡ ἐγκράτεια τῶν νέων μας, πρᾶγμα καὶ ἐφικτὸ καὶ ἀζήμιο. Καὶ κατόπιν ἡ μονογαμικὴ σχέση μέσα στὸ γάμο. Σὰν τελευταία ἐπιλογή, στὴν περίπτωση ποὺ καμμία ἀπὸ τὶς δύο προηγούμενες δὲν μπορεῖ νὰ ἀκολουθηθῆ ἀπὸ ἓνα συγκεκριμένο ἄτομο, θὰ μπορούσα νὰ δεχθῶ τὴν χρήση τοῦ προφυλακτικοῦ, προκειμένου νὰ μειωθοῦν στὸ ἐλάχιστο, χωρὶς καὶ νὰ ἀποκλείονται παντελῶς, οἱ κίνδυνοι μόλυνσης.

Αὐτὴ τὴν τοποθέτηση ἔχει πάρει καὶ ἡ Παγκόσμια Ὀργάνωση Ὑγείας διατυπώνοντας τὴν πρότασή της:

«Τὰ πιὸ ἀποτελεσματικὰ μέσα γιὰ νὰ ἀπαλλαγῇ κανεὶς ἀπὸ τὴ μετάδοση τοῦ AIDS διὰ τῆς σεξουαλικῆς ἐπαφῆς, εἶναι νὰ διατηρεῖ σχέση μὲ ἕναν πιστὸ μὴ μολυσμένο σύντροφο ἢ νὰ μὴν ἔχει καθόλου σεξουαλικὴ ἐπαφή. Διαφορετικὰ δὲ πρέπει νὰ ἀποφεύγει τὴ σεξουαλικὴ ἐπαφή μὲ πόρνες καὶ μὲ ἄλλους ἀνδρώπους ποὺ ἔχουν πολλοὺς σεξουαλικούς συντρόφους. Ὅποτεδήποτε ἔχει κανεὶς σεξουαλικὲς σχέσεις μὲ κάποιον ὁ ὁποῖος εἶναι προσβεβλημένος ἀπὸ AIDS, δὲ πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται προφυλακτικὸ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος τῆς σεξουαλικῆς πράξεως». Ἡ πρόταση αὐτὴ ἐκφράζει τὶς σωστὲς νέες ἀντιλήψεις γιὰ τὸ θέμα τῆς προφύλαξης. Ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν ἕναν καὶ πιστὸ σύντροφο, περνᾷ στὴν ἐγκράτεια γιὰ νὰ φθάσει στὸ τέλος, ὅταν ἀπευθύνεται σὲ ἄτομα μειωμένης ἀντίστασης ποὺ δὲν διαθέτουν αὐτοκυριαρχία καὶ αὐτοσυγκράτηση ἐμπρὸς στὶς ὁρμές, νὰ συστήσει τὴ χρῆση τοῦ προφυλακτικοῦ. Ὅσοι ἐνθαρρύνουν τοὺς νέους νὰ «κάνουν ἔρωτα» μὲ χρῆση προφυλακτικοῦ, αὐτοὶ παρασύρουν τὰ παιδιά στὴν πορνεία καὶ τοὺς κρύβουν τὴν ἀλήθεια. Ἐπὶ τέλους εἶναι καιρὸς νὰ ποῦμε στοὺς νέους τὴν πλήρη καὶ ὄχι τὴν ἀποσπασματικὴ ἀλήθεια: Ἡ πρώτη καὶ δοκιμασμένη μέθοδος ἀσφάλειας εἶναι ἡ ἐγκράτεια καὶ ὁ περιορισμὸς τῆς σεξουαλικῆς δραστηριότητος μέσα στὸ γάμο.

Σὲ τελικὴ ἀνάλυση τὴν ἀποτελεσματικότερη προφύλαξη δίνει ἡ πνευματικὴ ὠρίμανση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τοῦ ἐπιτρέπει ἄφ' ἑνὸς μὲν νὰ χαλιναγωγῆ τὰ πάθη του, ἄφ' ἑτέρου δὲ νὰ βλέπει στὸ πρόσωπο τοῦ ἄλλου τὴν ἀξιοσέβαστη εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἡ διαφήμιση τοῦ προφυλακτικοῦ, ὅπως γίνεταί, πληγώνει τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ προσώ-

που διότι παραβιάζει τὸ αὐθεντικὸ νόημα τῆς σεξουαλικότητος καὶ συνιστᾷ ἀπλὸ καταπραϋντικὸ στὸ ἄλλογος τῆς ἀνέραστης ζωῆς μας. Εἶναι λάθος, ὅπως λέγει στὸν πλατωνικὸ Χαρμίδη ὁ Σωκράτης, τὸ νὰ προσπαθοῦν τινὲς νὰ ἀσκοῦν τὴν Ἱατρικὴ διαχωρίζοντάς τιν ἀπὸ τὴν Σωφροσύνη. Τὰ μεγέθη εἶναι ἀλληλένδετα καὶ εὐθέως ἀνάλογα. Δὲν θὰ πρέπει νὰ παίζομεν ἐν οὐ παικτοῖς.

6. Ἄλλὰ καὶ τὰ μολυσμένα ἄτομα ὀφείλουν νὰ δεχθοῦν μὲ καρτερίαν τὴν δοκιμασίαν τους καὶ νὰ συμπεριφεροῦν μὲ ἐντιμότητα καὶ ὑπευθυνότητα. Εἶναι φοβερὸ τὸ περιστατικὸ πού ἀνεγράφη στὸν τύπο, γιὰ τὸν φορέα ἐκείνον πού ἐν γνώσει τοῦ ἐμόλυνε τοὺς εὐκαιριακοὺς σεξουαλικούς του συντρόφους, προκειμένου νὰ ἐκδικηθῆ τὴν κοινωνία. Ἡ παιδεία πού ὁ καθένας μας ἔχει, τὸ πολιτιστικὸ του ἐπίπεδο καὶ κυρίως ἡ χριστιανικὴ του ιδιότητα ἐπιβάλλουν τὴν στάση εὐθύνης ἀπὸ ὅλους καὶ πρὸς ὅλους.

Εἶναι εὐτύχημα τὸ ὅτι μέσα στὴ γενικότερη ἀδιαφορία ἢ καὶ ἐχθρότητα μὲ τὴν ὁποία ἡ κοινωνία μας ἀντικρύζει τὸ πρόβλημα τῶν φορέων τοῦ AIDS, ὑπάρχουν λαμπρὲς ἐξαιρέσεις ἱατρῶν, νοσοκόμων καὶ ἀπλῶν ἰδιωτῶν πού τιμοῦν τὴν ἀνθρωπιὰ στὴν ἐποχὴ μας καὶ ξεπλένουν τὴν ντροπὴ ὅλων μας γιὰ τὴν ἀπαράδεκτη ἀπάνθρωπη στάση τῶν περισσότερων ἀπὸ ἐμᾶς. Τὸ AIDS ἄς μᾶς ἀναγκάσει ὅλους νὰ μάθουμε νὰ ἀγαπιόμαστε, νὰ συμπάσχουμε, νὰ σεβόμαστε τὸν διπλανό μας, νὰ ζοῦμε μὲ ἀλληλοκατανόηση. Ἀπὸ μᾶς ἐξαρτᾶται νὰ μεταβάλουμε τὴν κατάρα σὲ εὐκαιρία ἀναδείξεως τῆς πνευματικότητός μας καὶ τῆς ἀνθρωπιᾶς μας.

Τὸ Ὁρθόδοξο Ἦθος

Προσωπικὲς ποιοτικῆς ἀναβάθμισης τῆς ζωῆς μας*

Σᾶς καλωσορίζω καὶ πάλιν ἐφέτος στὴ γνώριμη τούτη σύναξή μας καὶ σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ἀνταπόκρισή σας στὴν πατρικὴ πρόσκληση τῆς Ἐκκλησίας τοῦ τόπου σας. Πρόκειται γιὰ μιὰ κίνηση στοργῆς καὶ ἀγάπης μας πρὸς σᾶς, τοὺς νέους, ποὺ ἀγωνίζεσθε γιὰ νὰ κατακτήσετε τὴ ζωὴ, μέσα ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση καὶ τὴ διαμόρφωση χρηστοῦ χαρακτήρα. Τιμοῦμε τὸν ἀγῶνα σας καὶ προσβλέπουμε μὲ χρηστὲς ἐλπίδες σὲ σᾶς, τοὺς αὐριανοὺς ἡγέτες αὐτοῦ τοῦ τόπου, τοῦ ποτισμένου ἀπὸ τὰ αἵματα ἡρώων, τὰ δάκρυα ἀγίων καὶ τοὺς ἰδρωτὲς τιμίων ἐργατῶν. Καὶ σᾶς εὐχόμεθα, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἀρχῆς τοῦ νέου ἔτους, νὰ διανύσετε μὲ ἐπιτυχία τὸ στάδιο τῶν σπουδῶν σας, ὥστε νὰ φθάσετε στὴν πνευματικὴ ὠρίμανση καὶ ὀλοκλήρωσή σας. Τότε

---

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου πρὸς τοὺς κ.κ. Φοιτητὲς καὶ Φοιτήτριες τοῦ νομοῦ Μαγνησίας, ποὺ ἔγινε τὴν 4-1-1996 στὴν αἴθουσα τοῦ Πνευμ. Κέντρου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως στὸ Βόλο.

θὰ εἶσθε χρήσιμοι καὶ στοὺς ἑαυτοὺς σας καὶ στὸν τόπο σας. Καὶ χαίρω διαβλέπων ὅτι διαθέτετε σώφρονα νοῦν γιὰ νὰ σταθῆτε μὲ ἐπίγνωση μπροστὰ στὰ προβλήματα τοῦ συγχρόνου Ἑλληνισμοῦ, καθὼς ὁ λαὸς μας ἀλλοτριώνεται καθημερινὰ καὶ διολισθαίνει ἤδη σὲ πρακτικὲς ξένες πρὸς τὴν παράδοσή του, πού τοῦ κοστίζουν τὴν βαθεῖα ἀλλοτρίωση καὶ τὴν ἀπώλεια τῆς πνευματικῆς, κυρίως, μὰ καὶ τῆς ἐθνικῆς ταυτότητός του. Καὶ βέβαια παρήγορη ὅπωςδήποτε καὶ ἐλπιδοφόρος εἶναι ἡ διαπίστωση προσφάτου δημοσκοπήσεως πού φέρει τοὺς νέους νὰ θρησκευόνται σὲ αὐξημένο ποσοστὸ, ἀποδεικνύοντας πὼς μεγάλο τμῆμα τῆς σημερινῆς νεολαίας ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένει πιστὴ στὰ βασικὰ στοιχεῖα τῆς ταυτότητός μας, ἕνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ ἡ θρησκευτικότης.

Ὡστόσο σήμερα πυκνώνουν οἱ φωνὲς πού κρούουν τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου γιὰ τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ διατυπώνονται φόβοι ὅτι σὲ λίγα χρόνια οἱ Ἕλληνες θὰ εἴμαστε ἱστορικὸ ἀξιοπερίεργο (Βλ. Δημ. Ἀθανασοπούλου, ἄρθρο στὸν «*Οἶκον. Ταχυδρόμο*», 14-9-1995).

Δὲν διεκδικῶ γιὰ τὸν ἑαυτό μου τὸν ρόλο τῆς Κασσάνδρας καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ σπείρω φόβους καὶ ἀπογοήτευση. Ὅμως ἡ ἀνάγκη γιὰ αὐτογνωσία καὶ ἡ αὐτοκριτικὴ εἶναι -πρέπει νὰ εἶναι- εὐπρόσδεκτη ἀπὸ ὅσους ἐνδιαφέρονται εἰλικρινὰ γιὰ τὴν Διάρκεια τῆς φυλῆς μας. Καὶ ἡ ἀρχὴ κάθε χρόνου εἶναι ἕνας συμβατικὸς σταθμὸς στὴν ἱστορία ἀνθρώπων καὶ λαῶν, πού εὐνοεῖ τὸν αὐτοέλεγχο καὶ τὴν αὐτομεμφία¹. Συνάδουν ἄλλωστε αὐτὰ μὲ τὴ φυσικὴ τάση τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐλπίζει γιὰ κάτι καλύτερο, πού ἐκπορεύεται

---

1. Τὰ θέματα πού ἀνεπτύχθησαν ἀπὸ τὸ ἴδιο βῆμα στὰ περασμένα χρόνια ἦταν τὰ ἑξῆς: α) Τὰ σύγχρονα προβλήματα καὶ ἡ θέση τῆς νέας

ἀπὸ μιά, ἔστω καὶ περιοδική, ἀναθεώρηση τῆς πορείας του. Ἰδίως ὅταν ἡ ἀνάγκη τὸν ὑποχρεώνει νὰ συνειδητοποιεῖ τοὺς τριγμοὺς ἀνασφάλειας καὶ τὰ διαλυτικὰ φαινόμενα ποὺ τὸν ἀπειλοῦν ὄλονεν καὶ περισσότερο.

Σήμερα στὴν Ἑλλάδα βιώνουμε τὸ τραγικὸ σύνδρομο τῆς ἔκπτωσης καὶ τῆς παρακμῆς θεσμῶν καὶ ἀξιῶν, στίς ὁποῖες πρὶν ἀπὸ λίγα μὲν μόλις χρόνια ὁ λαὸς μας πίστευε δυναμικά. Ἀναφέρομαι σὲ μιὰν ἄλλη δημοσκοπηση ποὺ δείχνει πόσο ἐντυπωσιακὰ ἐλάχιστα ὁ λαὸς μας ἐμπιστεύεται τοὺς πολιτικούς, τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους, τοὺς καλλιτέχνες, τοὺς συγγραφεῖς, τοὺς διανοούμενους ἐν γένει, σημειώνοντας μιὰ ἀξιοπρόσεκτη ἐκτίμηση μόνο γιὰ τοὺς κληρικούς καὶ τοὺς ἀξιωματικούς.

γενεῆς ἀπέναντι των (1976), β) Ὁρθοδοξία καὶ Μαρξισμός (1977), ἀπὸ τὸν ἀρχμ. π. Δαμασκηνὸ Καζανάκη, γ) «Χριστὸς-ναί. Ἐκκλησία-ὄχι;» (1978), δ) Τὰ ἐκκλησιαστικὰ σκάνδαλα κι ἐμεῖς (1979), ε) Γιὰ σὰς ποιὸς εἶναι ὁ Χριστός; (1980), στ) Ἡ ὥρα τῆς Ὁρθοδοξίας (1981), ζ) Ἀνίχνευση τοῦ καιροῦ μας μὲ ὄδηγὸ τὸν Παπαδιαμάντη (1982), η) Ντοστογιέφσκυ καὶ Μακρυγιάννης, χειραγωγοὶ μας στὴν ὑπέρβαση τοῦ ἀδιεξόδου (1983), θ) Νηφάλιος μέθη (1984), ἀπὸ τὸν ἱερομόναχο Συμεῶν Γρηγοριάτη, ι) Ἡ κρίση ταυτότητος τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ (1985), ια) Ἑλληνικὴ ὀρθοδοξία καὶ ἐθνικὴ αὐτοσυνειδησία (1986), ιβ) Ὁ ὀρθόδοξος Μυστικισμὸς (1987), ιγ) Τὸ σύνδρομο τῆς μοναξιάς καὶ ἡ κατὰ τοὺς Πατέρες, ὑπέρβασή του (1988), ιδ) Ἐρέθισμα αὐτοσυνειδησίας: ὁ ἀκέραιος καὶ ἐπίκαιρος Παπαδιαμαντικὸς λόγος (1989), ιε) Ἡ Ἑλλάδα στὸ στόχαστρο τῶν... Ἑλλήνων (1990), ιστ) Τὰ προβλήματα τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης καὶ ἡ συμβολὴ τῶν χριστιανῶν νέων στὴν ἀντιμετώπισή των (1991), ιζ) Ἐκκλησία: ἡ ἔσχατη ἐλπίδα τῆς νέας γενεῆς (1992), ιη) Συνέλληνες, πῶς ἐφθάσαμεν ἐδῶ; (1993), ιθ) Ὁ ἀπάνθρωπος ἀνθρωπισμὸς τοῦ κόσμου καὶ ὁ Θεάνθρωπος Χριστὸς τῆς Ὁρθοδοξίας. Μιὰ ἀντιπαράθεση σὲ ἀναφορὰ πρὸς τὸν Ντοστογιέφσκυ (1994), κ) AIDS: «Ἄλθηθεύοντες ἐν ἀγάπῃ». Γιὰ μιὰ στάση εὐθύνης συλλογικῆς καὶ ἀτομικῆς (1995).

Δὲν εἶναι βέβαια χωρὶς σημασία τὸ γεγονός ὅτι τόσο οἱ κληρικοί, ὅσο καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ὑπηρετοῦν θεσμοὺς μὲ κατ' ἐξοχήν ἐνότητα, πειθαρχία, εὐθύνη πρὸς εὐνοοῦν τὴν ἀξιοπρέπεια, τὸν αὐτοπεριορισμό, τὸ ξεχωριστὸ ἦθος, πρὸς διακρίνει τοὺς ὑπεύθυνους ἀπὸ τοὺς ἀνεύθυνους, τοὺς σοβάρους ἀπὸ τοὺς γελοίους, τοὺς ἐνσυνείδητους ἀπὸ τοὺς ἀσυνείδητους. Τὸ ἦθος ἀποτελεῖ τὴν εἰδοποιὸν διαφορὰ τῶν προσώπων, πρὸς συμβάλλει σημαντικὰ στὴ διάκρισή των. Ἀπωθημένο στις ἡμέρες μας στὸ περιθώριο ἰδιαίτερα τὸ ἦθος, ἀπὸ τὴ γενικὴ παραθεώρηση ἀρχῶν καὶ ἀξιῶν, ἐπηρεάζει ἀρνητικὰ μὲ τὴν ἀπουσία του τὴν ποιότητα τῆς ζωῆς μας, ἐξακολουθεῖ ὅμως, παρὰ ταῦτα, νὰ ἀρδεύει ζωτικὰ τὴ ζωὴ ὅσων τὸ ἀποδέχονται. Ἡ ἀπουσία του γίνεται ὀδυνηρὴ, ἀφοῦ μᾶς ἀναγκάζει νὰ παρακολουθοῦμε συμπεριφορὰς καὶ πράξεις ἢ παραλείψεις ἀπὸ πρόσωπα τῆς δημόσιας ζωῆς τοῦ τόπου, πρὸς μᾶς πικραίνουν καὶ μᾶς ἀπογοητεύουν, ἐνῶ παράλληλα διαπιστώνουμε πόσο τὸ ἦθος εἶναι ἀναντικατάστατο μέγεθος στὴ ζωὴ μας. Ἡ κρίση τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς χαρακτηρίζει ἔντονα τὴν ἐποχὴ μας, εἶναι κατ' οὐσίαν κρίση πνευματικῶν ἀξιῶν, κρίση ἠθους. Καὶ πρὸς συγκεκριμένα κρίση ὀρθόδοξου ἐκκλησιαστικοῦ ἠθους.

Κατόπιν τούτου ἐπιτακτικὴ προβάλλει ἡ ἀνάγκη διερευνήσεως καὶ ἐπισημάνσεως τῶν στοιχείων πρὸς ἀπαρτίζουσαν αὐτὸ τὸ ἦθος, προκειμένου νὰ γίνουν σαφεῖς οἱ συνθήκες ὑπὸ τις ὁποῖες ὀφείλουμε νὰ ἀσκοῦμε τὸ ἦθος αὐτό, ἂν θέλουμε νὰ ζήσουμε τὴν ἀνάκαμψη τῶν ἀξιῶν καὶ τὴν ἐπιβεβαίωση τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς μας ὑπόστασης.

Ἡ ὀριοθέτηση τῆς ἐννοίας τοῦ ὀρθόδοξου ἠθους προβάλλει ἐπιτακτικὴ πρὸς ὀρθὴ καὶ σαφῆ διάκρισή του ἀπὸ ὁποιο-

δήποτε άλλο ἦθος. Γιατί εἶναι γνωστόν ὅτι ἡ Ἡθικὴ γενικὰ σήμερα μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὅτι εἶναι σύστημα κανόνων ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς μὲ βάση ὄχι ἀπαραιτήτως τὰ θρησκευτικὰ δόγματα ἢ τις ἐντολές τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ αὐτὲς τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Ἡ νέα αὐτὴ χωρὶς Θεὸν Ἡθικὴ ἐγκωμιάζει μὲν καὶ ἀποδέχεται τὸ δίκαιο, τὴν ἀρετὴν, τὴν θυσία, τὸ χρέος, τὴν αὐταπάρνηση, μόνον ὅτι δίδει σ' αὐτὰ ἐννοιολογικὸ περιεχόμενο διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἐγνώρισαν στὶς παλαιότερες ἐποχές, μὲ βάση κυρίως χρησιμοθηρικὰ κριτήρια καὶ στόχους. Κατὰ συνέπειαν ὅταν ὁμιλεῖ κανεὶς περὶ Ἡθικῆς, ἐξαρτᾶται περὶ ποίας Ἡθικῆς καὶ περὶ ποίου ἦθους πρόκειται, ὥστε νὰ προσδώσει στοὺς ὅρους αὐτοῦς τὴν ἀνάλογη βαρύτητα καὶ σημασία. Ἐπομένως καθὲ ἦθος ἔχει τὸ εἰδικὸ βᾶρος ποὺ τοῦ προσδίδει τὸ ἐννοιολογικὸ του περιεχόμενο, καὶ μὲ βάση τὸ περιεχόμενο αὐτὸ πρέπει νὰ κριθῆ καὶ νὰ ἀξιολογηθῆ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ ὀρθόδοξο ἐκκλησιαστικὸ ἦθος εἶναι κάτι πέραν ἀπὸ μιὰ ἀπλὰ κοσμικὴ ἠθικὴ ποὺ βοηθάει τοὺς ἀνθρώπους ἀπλῶς νὰ βελτιώσουν τὸν χαρακτήρα τους γιὰ νὰ ἀποβοῦν ὠφέλιμοι καὶ χρήσιμοι στὴν κοινωνία. Τὸ ὀρθόδοξο ἦθος ἔχει ἄμεση ἐξάρτηση ἀπὸ τὸν Λόγο Χριστοῦ καὶ γι' αὐτὸ ἀπορρέει ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶναι «ἡ καινὴ κτίσις», ἡ βίωση τῶν νέων δεδομένων τῆς ἀγάπης ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι. *«Τὸ ἦθος ποὺ μᾶς ἀπεκάλυψεν ὁ Χριστὸς εἶναι ἦθος κοινωνίας, ἦθος ἐκκλησιαστικὸ, ὄχι ἀτομοκεντρικὸ. Μέσα στὴν Ἐκκλησία ὁ ἄνθρωπος δὲν φροντίζει μεμονωμένα ἀτομικὰ γιὰ τὴν καλλιέργεια τοῦ ἑαυτοῦ του. Αἰσθάνεται τὸν ἑαυτό του ἠθικὸ, ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ τὸν βλέπει ἐνωμένο μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ μάλιστα στὸ πρόσω-*

πο τοῦ Θεοῦ. Σώζεται ὄχι ἀτομικά, ἀλλὰ μέσῳ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν του. “Ἐκ τοῦ πλησίον ἐστὶν ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος” (᾿Αγ. ᾿Αντώνιος) (᾿Αρχμ. Νεκταρίου ᾿Αντωνοπούλου: «Τὸ ὀρθόδοξο ἦθος τοῦ χριστιανοῦ νέου τῆς ἐποχῆς μας ὀντολογικά» στὸ περιοδικό «᾿Αμπελος», 1994, σ. 18).

Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ ὀρθοδόξου ἦθους θὰ μπορούσαν νὰ ἐπικεντρωθοῦν στὰ ἐπόμενα:

1. Ὡς πρῶτο γνώρισμα τοῦ ὀρθοδόξου ἦθους εἶναι ὅτι **ἔχει ἐκκλησιαστικὸ χαρακτῆρα**, πού ἀποκτᾶται καὶ βιώνεται μέσα στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Χωρὶς τὴν προϋπόθεση αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀπόκτηση τοῦ ἦθους αὐτοῦ, δηλ. ἔξω τῆς Ἐκκλησίας ὀρθόδοξο ἦθος δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει. Ἠθικοὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν γίνονται ἀν δὲν γίνουν προηγουμένως ἐκκλησιαστικοὶ ἄνθρωποι. Καὶ βέβαια πρέπει νὰ διευκρινίσουμε ὅτι τὸ «ἠθικοί» ἐδῶ δὲν σημαίνει ἀπλῶς καλοὶ ἄνθρωποι. Ὁ στόχος αὐτὸς δὲν ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στὸν ἐκκλησιαστικὸ τρόπο ζωῆς. Γιατὶ καλοὶ ἄνθρωποι μποροῦν νὰ γίνουν ἢ νὰ εἶναι καὶ μὴ χριστιανοὶ καὶ ἄθεοι ἀκόμη. Τὸ ἦθος τῆς Ἐκκλησίας διαφέρει ριζικὰ ἀπὸ τὸ ἦθος ὁποιασδήποτε θρησκείας, φιλοσοφίας ἢ συστήματος. Γιὰ τὴν Ἐκκλησία δὲν ὑπάρχουν ἀπλῶς καλοὶ ἢ κακοὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἄνθρωποι πού εἶναι καλοὶ στρατιῶτες Ἰησοῦ Χριστοῦ, μέλη τίμια τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄνθρωποι πού εἶναι μέσα στὴν Ἐκκλησία καὶ ζωοποιοῦνται ἀπὸ τὸν ἐγωκεντρισμὸ τους στὴν καλλιέλαιον τοῦ Χριστοῦ, ζοῦν δηλ. ἐκκλησιαστικά.

Σήμερα πληθωρικὸς ἀκούεται ὁ λόγος περὶ Ὁρθοδο-

ξίας. Ἀλλὰ πολὺ ὀλίγοι ἐξ ἐκείνων ποὺ ὁμιλοῦν περὶ Ὁρθοδοξίας ἔχουν στενὴ καὶ συνειδητὴ σχέση μετὰ τὴν Ἐκκλησία. Ἔχουν τὴν ἐντύπωση ὅτι μποροῦν νὰ εἶναι ὀρθόδοξοι χωρὶς νὰ εἶναι ἐκκλησιαστικοί. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀποκτοῦν καμία γεύση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἥθους. Πολλοὶ ἐξ ἄλλου νέοι σήμερα συνηθίζουν νὰ περπατοῦν στὸ δρόμο μετὰ ἕνα κομποσκοῖνι στὸ χέρι, νὰ ἐπισκέπτονται τὸ Ἅγ. Ὅρος, νὰ μελετοῦν βιβλία πατερικῆς θεολογίας, νὰ πηγαίνουν σὲ ἀγρυπνίες, νὰ μιλοῦν γιὰ τὴν Παράδοση. Εἶναι ὅμως ὅλα αὐτὰ ἀπὸ μόνονα τους ἐκκλησιαστικὴ ζωή; Ἔχουν οὐσιαστικὴ σχέση μετὰ τὸ ὀρθόδοξο ἥθος; Κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ὑπῆρξε μιὰ ἐντυπωσιακὴ στροφὴ πρὸς τὴν ὀρθόδοξον παράδοση, πρὸς τὴν θεολογικὴ μελέτη τῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς. Αὐτὸ ὅμως ἐδημιούργησε ἕνα χάσμα ἀνάμεσα στὴ θεολογικὴ ἀριστοκρατία τῆς διανόησης καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑποβαθμισμένης μάζας. Ἔτσι ἡ θεολογία ἐγένετο ἀκαδημαϊκὸ θέμα καὶ ὄχι τρόπος ζωῆς. Τὸ ὀρθόδοξο ἥθος δὲν βρίσκεται ἐκεῖ, βρίσκεται ἐκεῖ ὅπου οἱ ἄνθρωποι ζοῦν τὴ βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν μιλοῦν ἀπλῶς γι' αὐτήν.

Στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων συναντοῦμε τὴν πρώτην ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, ὅπου «*τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδία μία*». Αὐτὸ τὸ ἥθος τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινότητος, ὅπου κανεὶς δὲν ἔλεγε ὅτι εἶχε κάτι δικό του, ὅπου κυριαρχοῦσε ἡ ἰδέα τῆς κοινωνίας, ἡ χριστοκεντρικὴ δηλ. ἀντίληψη τῆς ζωῆς καὶ ὅχι ἡ ἀτομοκρατικὴ, εἶναι καὶ σήμερα τὸ ζητούμενον.

Ὅπως γίνεται σαφές, τὸ ἥθος αὐτὸ εἶναι ἐπὶ πλέον ἥθος κοινωνίας, δὲν ἀποβλέπει δηλ. στὴ βελτίωση ἀπλῶς

τῶν ἀτομικῶν ἢ κοινωνικῶν σχέσεων, ἀλλὰ τείνει πρὸς τὴν ἐνότητα «ἥτις κέκτηται διδάσκαλον τὴν Ἁγ. Τριάδα» (ἅγιος Ἰσαὰκ ὁ Σύρος). Ἐκτυλίσσεται μέσα στὸ κλίμα τῆς εὐχαριστιακῆς ἐνότητος, μέσα στὴ θαλπωρὴ τῶν μυστηρίων τῆς πίστεως. Ἡ Ἐκκλησία παραγγέλει στοὺς πιστοὺς νὰ φανερώσουν στὸν κόσμον τὸ καινούργιο ἦθος τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ποιὸς δὲν ὁραματίζεται μιὰ κοινωνία ὅπου ἓνα τέτοιο ἦθος ἐπικρατεῖ; Ἐνα τέτοιο ἦθος βρίσκεται σὲ διαρκῆ ἔνωση καὶ διάλογο μὲ τὸν κόσμον. Δὲν τὸν ἀντιμετωπίζει μὲ ἓνα ἀδιάλλακτο ἀρνητισμὸ, δὲν ξεκινάει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅτι ὁ κόσμος εἶναι κακός. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν ἐμπιστεύεται, ὅπως ἀκριβῶς ἐνεργοῦσαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι, ποὺ ἔβλεπαν τοὺς ἀνθρώπους ὄλους καλοὺς καὶ δὲν θεωροῦσαν κανένα βέβηλο καὶ ἀκάθαρτο. Καθὼς τὸ μάτι τους ἦταν καθαρὸ, ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ἐμπαθεῖς σκέψεις, ἄδολο καὶ ἀνυποφίαστο, ἔβλεπε τις καλὲς πλευρὲς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἐνῶ παρέβλεπε τις κακὲς, ἀγνοώντας τες. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἦθους αὐτοῦ, θεωρεῖ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους εἰκόνες τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἀποδέχεται ὅπως εἶναι καὶ ὄχι ὅπως θὰ ἤθελε νὰ εἶναι. Πρόκειται γιὰ μιὰ στάση ζωῆς καὶ μιὰ κίνηση ἐπιστροφῆς ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς θείας Χάριτος καὶ τῆς Εὐχαριστίας στὴ ζωὴ τῆς πτώσεως καὶ τῆς ἀποτυχίας, ποὺ εἶναι ἡ καθημερινὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι ἓνα γεγονός δυναμικὸ ἢ πάλι γιὰ τὴ μεταμόρφωση κάθε πτυχῆς τῆς ζωῆς σὲ Εὐχαριστία, ἢ δυναμικὴ πορεία τῆς μεταμόρφωσης τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἱστορίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ βίωση τοῦ Πάσχα τῆς Κ. Διαθήκης. Γιατὶ τὸ ἦθος αὐτὸ εἶναι ἀναστάσιμο, καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Κενοῦ Μνημείου.

2. Τὸ ὀρθόδοξο ἦθος εἶναι ἦθος μετάνοιας. Ἡ βασικὴ διάκριση τῶν ἀνθρώπων κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς εὐαγγελικῆς ἀλήθειας δὲν γίνεται μὲ κριτήρια ἀνάλογα πρὸς τὶς ἀρετὲς ἢ τὰ ἐπιτευγμάτα των, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὴ διάθεσίν των νὰ μετανοοῦν ἢ ὄχι. Τὸ ἦθος αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι ἐκκλησιαστικό, γι' αὐτὸ εἶναι καὶ αὐτοκριτικό, συμβάλλον στὴν ὀρθὴ ἀξιολόγησιν τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου μὲ γνώμονα τὸ ἐκπεφρασμένο θέλημα τοῦ Θεοῦ. Χωρὶς μετάνοια ὁ ἄνθρωπος ἐπαναβιώνει τὸ ἀδαμιαῖο δράμα καὶ ἐξελίσσεται σὲ τραγικὴ μορφή πού ἐπιδιώκει τὴν αὐτοδικαίωσιν.

Οἱ διαθέτοντες ὀρθόδοξο ἦθος ἄνθρωποι μαθαίνουν νὰ συμπεριφέρονται μὲ ταπείνωσιν καὶ αὐτογνωσία, πού εἶναι καρποὶ τῆς μετάνοιας, καὶ ταυτόχρονα προϋποθέσεις τῆς. Ξεκινᾷ κανεὶς τὸν δύσκολο δρόμο πρὸς τὴ μετάνοια, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξοπλισθῆ μὲ ταπείνωσιν καὶ αὐτομεμφία. Οἱ δύο αὐτὲς ἀρετὲς μονιμοποιοῦνται εὐθὺς ὡς ἡ μετάνοια φέρει τοὺς καρπούς τῆς. Γι' αὐτὸ ὁ ὀρθόδοξος ἄνθρωπος εἶναι ὁ ἀεὶ μετανοῶν, ὁ ἀπαρνούμενος τὴν φαρισαϊκὴ αὐτοδικαίωσιν, ὁ βιώνων καθημερινὰ τὴ γοητεία τῆς θείας ἐπιφανείας, τῆς ἀποκαλύψεως δηλ. τῶν θείων ἐνεργειῶν στὴν ζωὴ του. Αὐτὸ τὸ ἦθος τῆς διαρκοῦς μετάνοιας ἐπιβάλλει στὸν κάτοχό του νὰ ζητεῖ εὐκόλα συγγνώμην γιὰ τὰ σφάλματά του, καθὼς καὶ γιὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων, πού τὰ θεωρεῖ ἰδικά του. Μὲ τὴν ἴδιαν εὐκολίαν παρέχει τὴν συγγνώμην πρὸς τοὺς ἄλλους. Ἐπίσης ὁ ἄνθρωπος αὐτοῦ τοῦ ἦθους δὲν θίγεται ἀπὸ κανέναν, οὔτε πληγώνει κανέναν. Ἐμμένει ἀνυποχώρητα στὸ δόγμα καὶ στὴν ἀλήθειαν τῆς Πίστεως, ἀλλὰ ἀποτινάσσει τὴν μισαλλοδοξίαν καὶ τὸν φανατισμό, τὴ σκληρότητα καὶ τὴν

ἀδιαλλαξία. Ὑπακούει εὐκόλα καὶ δὲν δυσκολεύεται νὰ ἀπαρνηθῇ τὸ ἴδιον θέλημα.

3. Τὸ ὀρθόδοξο ἦθος εἶναι δυναμικὸ καὶ ἀνανεωτικὸ. Δὲν ἔχει καμία σχέση τὸ ἦθος αὐτὸ μὲ τὴν ὑποκριτικὴ αὐταπάτη τοῦ πνευματικοῦ ναρκισσισμοῦ ποὺ ἐπαναπαύεται πάνω στὶς δάφνες τῶν ὀποιωνδήποτε, ἔστω καὶ φανταστικῶν του, κατακτήσεων, ἀλλὰ ἐπιδιώκει μὲ θερμουργὸ ζῆλο καὶ πρωτόφαντη ἀγωνιστικότητα τὴν συνεχῆ, σταδιακὴ ἀλλὰ καὶ συστηματικὴ κατάκτηση ὁλονὲν καὶ νέων στόχων στοὺς εὐρεῖς ὀρίζοντες τῶν πνευματικῶν προοπτικῶν τοῦ ἀνθρώπου. Πρόκειται γιὰ μιὰ πορεία «ἐν δυνάμει», ποὺ ἐξελίσσεται καὶ κατακτᾷ, μέσα ἀπὸ τὴ μυστικὴ διαδικασία τῆς συνεχοῦς ἀναμέτρησης μὲ τὸν ἑαυτοῦ της καὶ μὲ τὸν ἀντίδικο. Δυναμικὸ καὶ ἀνανεωτικὸ τὸ ἦθος αὐτό, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἐσώτερη ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου γιὰ καλλιέργεια καὶ ἀνάπτυξη τῶν δυνατοτήτων του πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ «καθ' ὁμοίωσιν». Πρόκειται, μὲ ἄλλα λόγια, γιὰ τὴν ἐπιβεβαίωση τοῦ θεικοῦ σπινθήρα ποὺ ἐνυπάρχει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς μέσα στὸν ἄνθρωπο, ἔλκοντάς τον πρὸς τὴν ἐκπλήρωση τοῦ ἱεροῦ ἐφετοῦ, καὶ πρὸς τὴν πραγμάτωση τοῦ ἱεροῦ πόθου τῆς κατὰ Χριστὸν τελειώσεως.

Τὸ ἦθος τῆς ἀστικῆς κοινωνίας βρῖσκεται στὸν ἀντίποδα τοῦ ὀρθοδόξου ἦθους. Γιατὶ τὸ ἦθος ἐκεῖνο βιώνει τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἐπιτευγμάτων του καὶ βυθίζεται μέσα στὸ τέλος τῆς ἐγωπάθειάς του. Θητεύοντας ἀπαράτρεπτα στὸν ἠθικὸ μινιμανισμό τὸ ἦθος τῆς ἀστικῆς κοινωνίας ἐνδιαφέρεται περισσότερο γιὰ τὴν καλβινικὴ ἔκδοση τοῦ

πιστοποιητικοῦ χρηστοθήθειας, παρὰ γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ μεταμόρφωση, ποὺ εἶναι καρπὸς ἀκατάπαυστου ἀγῶνα καὶ συμμετοχῆ σὲ ἀκήρυκτο καὶ ἀμείλικτο πόλεμο γιὰ τὴ φυλακὴ τῶν αἰσθήσεων. Τὸ κλίμα τοῦ ὀρθόδοξου ἤθους εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀγάπης, τῆς προσφορᾶς, τῆς θυσίας, ἐπιβάλλοντας στὸν κάτοχό του νὰ κάνει ὄχι ὅ,τι θέλει, ἀλλὰ ὅ,τι πρέπει, ὑποτάσσοντας τὰ πάντα στὴ νομοτέλεια τῆς θέωσης.

4. Ἀκόμη, τὸ ὀρθόδοξο ἦθος, διασώζει τὴν ἀξία τοῦ προσώπου. Ἡ ἐποχὴ μας μετέτρεψε τὸ πρόσωπο σὲ μάζα καὶ ὁ κόσμος συνήθισε στὴ νέα αὐτὴ τακτική. Μιλᾶμε γιὰ Μ.Μ.Ε. καὶ δὲν ὑποφιαζόμαστε ὅτι χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε ἀναγνωρίζουμε καὶ ὑποτασσόμαστε στὴ νέα δικτατορία ποὺ ἀπαρνεῖται τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἀντικαθιστᾷ μὲ τὴν ἀπρόσωπη μάζα. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀδυσώπητη πάλη τῆς ποσότητος κατὰ τῆς ποιότητος, γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ θηρίου ποὺ κρύβεται μέσα μας καὶ ἀπειλεῖ τὴν ὑπόστασή μας. Ποιὸς σήμερα προβληματίζεται γιὰ τὸ κατάντημα αὐτό; Ἡ ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογία ἀντιμετωπίζει τὸν ἄνθρωπο σὰν ἔμφυχη εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τοῦ καταφάσκει ἀξία μοναδικὴ καὶ ἀνεπανάληπτη. Πουθενὰ ἄλλοῦ δὲν συναντᾷ κανεὶς τὴν πρωτόφαντη αὐτὴ σημασία τοῦ ἀνθρώπου. Παράλληλα ἡ ἴδια θεωρητικὴ ἀρχὴ τοῦ ἀναγνωρίζει τὸ αὐτεξούσιο καὶ προειδοποιεῖ πῶς ὅταν ὁ ἄνθρωπος χάσει τὸ αὐτεξούσιο, θὰ χάσει ταυτόχρονα καὶ τὸν ἄνθρωπο. Καὶ τὸ αὐτεξούσιο εἶναι συνώνυμο τοῦ ἐλεύθερου, τοῦ προσδιορίζοντος τὴ θέση τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὴ γῆ. Μέσα ἀπὸ τὴν καταξίωση τοῦ ἀνθρώπου, προβάλλ-

λει ἡ θέα τοῦ Θεοῦ, γιατί τὸ ὀρθόδοξο ἦθος ἀναφερόμενο στὸν ἄνθρωπο, ἐννοεῖ τὸν θεούμενο ἄνθρωπο καὶ ὄχι ἀπλῶς τὸν ἠθικὸ ἄνθρωπο. Τὸ πρόσωπο τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἀξία μόνον ὅταν στρέφεται πρὸς τὸ ἀρχέτυπό του τὸν Θεό. Καὶ ἡ στροφή αὐτὴ δὲν εἶναι ἠθικὴ, εἶναι ἐρωτικὴ.

Ἡ σχέση τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸ Θεὸ εἶναι ὅπως ἡ σχέση τῶν ἀγίων μὲ τὸ Θεό: Ἐρωτικὴ. «Ὁ ἐμὸς ἔρωσ ἐσταύρωται» θὰ πῆ ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, προδίδοντας τίς διαστάσεις τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου σὲ συνάφεια μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀξία του δὲν βασίζεται στὴν ἠθικὴ δραστηριότητα, ἀλλὰ στὴν ἐνέργεια τῆς ἀκτίστου Χάριτος τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ἀρνούμενος τὸν θεάνθρωπον Ἰησοῦ, ἀρνεῖται τὴν πληρότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τὴν δυνατότητα τῆς θεώσεως.

5. Τέλος, τὸ ὀρθόδοξο ἦθος εἶναι ὑπεύθυνο ἦθος. Ἡ ἐννοια τῆς εὐθύνης εἶναι παρεξηγημένη στὴν ἐποχὴ μας. Πολλοὶ μιλοῦν γι' αὐτὴν, ἀλλὰ ἐλάχιστοι τὴν ἀσκοῦν. Τὸ κλίμα τῆς ἀνευθυνότητος κυριαρχεῖ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, ἀλλοτριώνοντας τὴ ζωὴ μας. Ἀντίθετα, ἡ ὑπευθυνότητα προϋποθέτει ὀλοκληρωμένες προσωπικότητες, ἱκανὲς νὰ σταθμίζουν σωστὰ τίς καταστάσεις καὶ νὰ παίρνουν θέση ἀπέναντι στὰ προβλήματα. Οἱ πολλοὶ ἀρέσκονται σὲ ἀνεύθυνες τακτικές, γιατί πιστεύουν πῶς ἔτσι μποροῦν νὰ ἐπιβιώσουν. Ὅμως ὁ κόσμος πορεύεται μόνο μὲ τοὺς ὑπεύθυνους καὶ σοβαροὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους ἀξίζει νὰ ἐμπιστεύεται κανεὶς. Ἄν στίς ἡμέρες μας ἐξέλιπεν ἡ ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη καὶ κανεὶς δὲν ἐμπιστεύεται κανένα, τοῦτο κατὰ βᾶση ὀφείλεται στὴν ἀπουσία τῆς εὐθύνης.

Τὸ ὀρθόδοξο ἦθος τῆς εὐθύνης ὀφείλει ἀκόμη νὰ μᾶς διδάξει ὅτι ἡ ἔμμομή μας σ' αὐτὸ δὲν ἔχει ἀναποφεύκτως ἄμεση ἢ ἔμμεση σχέση μὲ τὴν κατὰ κόσμον ἐπιτυχία μας. Ἀπὸ μικροὶ ἐμάθαμε πὼς ἡ πνευματικὴ ζωὴ θὰ μᾶς ἐξασφαλίσει πρόοδο, ἐπιτυχίες στὴ ζωὴ, τὴν πρωτεία. Πόσοι ὅμως ἐπεσήμαναν ὅτι ὁ Χριστὸς μίλησε κυρίως γιὰ τοὺς ἐσχάτους, γιὰ τὴ φωτιὰ ποὺ ἤλθε νὰ ἀνάψει, καὶ γιὰ τοὺς διωγμοὺς τῶν ἰδικῶν του; Ἡ εὐθύνη μας ὡς ὀρθοδόξων πρέπει νὰ μᾶς προσανατολίσει στὴν πιστότητά μας στὸ γνήσιο Εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι στὶς παραχαραγμένες ἀπομιμήσεις του, ποὺ ἀναφέρονται στὴν χρησιμοθηρία τῆς ἐγκοσμιότητος καὶ στὶς μάταιες ἐπιδόσεις τοῦ παρόντος αἰῶνος. Μετασηματίσαμε στὸν Χριστὸ σὲ πράκτορα τῶν κοσμικῶν μας συμφερόντων, ἀντὶ νὰ ὑποταχθοῦμε ὑπεύθυνα σ' Αὐτόν.

Οἱ νέοι ἰδιαίτερα ζητοῦν σήμερα νὰ ζοῦν χωρὶς εὐθύνες, νὰ ἔχουν ἀπόλυτες ἐλευθερίες, ποὺ οὐσιαστικὰ εἶναι αἰχμαλωσίες. Ζητοῦν συνεχῶς χωρὶς νὰ εἶναι διατεθειμένοι νὰ δίδουν. Ἀλλὰ τὸ λαβεῖν εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένο μὲ τὸ δοῦναι, καὶ δὲν νοοῦνται δικαιώματα χωρὶς τὶς ἀντίστοιχες ὑποχρεώσεις. Οἱ ὀρθόδοξοι ἔχουν διδαχθῆ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τους πρῶτον μὲν ὅτι εἶναι προτιμώτερο νὰ δίδει κανεὶς καὶ μάλιστα μὲ ἰλαρότητα παρὰ νὰ παίρνει, δηλ. τὸ ἀντίθετο μέσα στὸ ὁποῖο μεγαλώνει τὰ παιδιὰ τῆς ἡ ἀστική μας κοινωνία καὶ ὕστερα ὅτι ἡ ἐκούσια ὑποταγὴ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ πραγματικὴ ἐλευθερία. Καὶ τὰ δύο συνιστοῦν μιὰ κατ' ἐξοχὴν ὑπεύθυνη στάση ζωῆς.

Παραπονούμεθα σήμερα πολλοὶ γιὰ τὴν ἔλλειψη ὑπευθυνότητος ἀπὸ τὶς καθημερινὲς ἐκδηλώσεις πολλῶν, μι-

κρῶν καὶ μεγάλων. Καὶ δὲν σκεπτόμεθα ὅτι ἡ ἔννοια τῆς εὐθύνης δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ ἥθους. Τὸ κακὸ κατεστημένο τῆς ἐποχῆς μας διεχώρισε τὰ δύο μεγέθη καὶ μᾶς ἔμαθε νὰ ζοῦμε χωρὶς εὐθύνες. Καρποὶ αὐτοῦ τοῦ διαχωρισμοῦ εἶναι, μεταξὺ ἄλλων, ἡ ἀπεμπόληση ἀπὸ πολλοὺς νέους τῶν εὐθυνῶν τοῦ γάμου, μὲ τὴν υἰοθέτηση τῶν ἐλευθέρων συμβιώσεων, ἡ ἀπάρνηση οὐσιωδῶν στοιχείων τῆς ποιότητος ζωῆς, ἡ ἀξίωση γιὰ προβολὴ καὶ διάκριση χωρὶς τὸν ἀναγκαῖο πνευματικὸ ἢ μορφωτικὸ ἐξοπλισμὸ, ἡ ἀνάληψη «εὐθυνῶν» ποὺ βρίσκονται πέρα καὶ πάνω ἀπὸ τὶς δυνατότητές των. Τὸ κλίμα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ποὺ ἐπικρατεῖ στὴν κοινωνία μας, ἀναγκάζει πολλοὺς νὰ μπαίνουν στὴ μάχη τῆς ζωῆς ὅπως ὁ «ξυπόλητος στ' ἀγκάθια» καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι νὰ κυριαρχοῦν οἱ μετριότητες καὶ νὰ διευθύνουν οἱ ἐπιπολαιότητες. Τὰ συνηθίσαμε ὅμως αὐτὰ σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ ἐπίπεδα ζωῆς καὶ δὲν μᾶς κάνουν πιά καμιὰ ἐντύπωση.

Τὸ ὀρθόδοξο, λοιπόν, ἥθος προβάλλει ἐνώπιόν μας ὡς τὸ ἀντίδοτο τῆς παρακμῆς καὶ τῆς κρίσεως. Αὐτὸ τὸ ἄλλο ἥθος, τὸν ἐκκλησιαστικὸ τρόπο ζωῆς, πάντοτε ἀναζητᾷ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἰδιαίτερα ὁ νέος, σήμερα μάλιστα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά. Τὸ ἥθος μὲ τὰ 5 χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ποὺ ἀναπτύξαμε. Μέσα ἀπὸ τὶς κοινωνικὲς ἀναστατώσεις (ἔκτροπα Πολυτεχνείου, βιαιότητες, καταστροφές) οἱ νέοι φαίνεται νὰ ἐπαναστατοῦν κατὰ τοῦ κατεστημένου τῆς ἀνομίας καὶ νὰ ἀναζητοῦν μιὰ γνησιότερη καὶ αὐθεντικότερη ἔκφραση ζωῆς. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ

Χριστοῦ προβάλλει πάντοτε μέν, σήμερα ὅμως ὅλως ἐπι-
καίρως, τὸ δικό της σύστημα ζωῆς, τὸ δικό της θεανθρώ-
πινο ἦθος. Ὅμως χρειάζεται καὶ ἐδῶ νὰ ἀσκήσουμε τὴν
αὐτοκριτική μας, μὲ ἐπίγνωση καὶ εὐθύνη.

Αὐτὸ ποὺ ἐμφανίζεται σήμερα σὰν Ἐκκλησία καὶ αὐτὸ
ποὺ προσφέρει στὸν σύγχρονο ἄνθρωπο εἶναι μιὰ καθαρὰ
κοσμικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴ ζωὴ μ' ἓνα ἐκκλησιαστικὸ προ-
σωπεῖο. Ἡ συνάθροιση ἐπὶ τὸ αὐτό, ἡ «καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ
μία», τὸ «ἅπαντα κοινά», ἡ χαρὰ τῆς προσφορᾶς, τὸ μοί-
ρασμα ὄχι μόνο τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν προβλημά-
των, τῶν καημῶν, τοῦ πόνου, τῆς χαρᾶς, τῶν χαρισμά-
των, τῶν διακονημάτων, ἡ κοινὴ ζωὴ, μὲ ἄλλα λόγια τὸ
γνήσιο ὀρθόδοξο ἐκκλησιαστικὸ ἦθος φαίνονται πολὺ ἀπό-
μακτρα σήμερα. Ἡ ἴδια ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας ἡγεσία καὶ
ὀλόκληρη ἡ πυραμιδωτὴ δόμησὴ της τόσο στὸ διοικητικὸ,
ὅσο καὶ στὸ πνευματικὸ της ἐπίπεδο, φαίνεται, κατὰ με-
γάλο ποσοστὸ, ἀγκυλωμένη στὰ δίκτυα ἐγκοσμιοκρα-
τικῶν στόχων καὶ προτεσταντικῶν πρακτικῶν ἀλλοτριώ-
σης. Μὲ ἐλάχιστες ἐπαινετὲς ἐξαιρέσεις ἡ ποιμαίνουσα
Ἐκκλησία ἔχει περιορίσει τὸ βεληνεκές της στὸ κυνήγι
χρησιμοθηρικῶν ἐπιδόσεων, μὲ ἀπτὰ δείγματα ἐπιτυχίας
στὴν κοινωνικὴ προαγωγὴ καὶ καταξίωση. Ποῦ καιρὸς
γιὰ θέωση, γιὰ χαρισματικὴ λειτουργία τῆς Εὐχαριστίας,
γιὰ τὸ θαῦμα τῆς μεταμόρφωσης. Τί ἔχει ἀπομείνει ἀπ'
αὐτὸ τὸ ἦθος στίς ἡμέρες μας; Εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβή-
τητο ὅτι τὸ ἦθος μας ἔχει ὑποστῆ μιὰ δραματικὴ ἀλλοίω-
ση (Ἄρχιμ. Νεκτ. Ἀντωνοπούλου: ἔνθ' ἄνωτ., σ. 19).

Ἡ πρώτη ἀλλοίωση ἐπέφερε τὴν ἀποσύνδεση τοῦ ἦθους
ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ. Ἔτσι τὸ ὀρθόδοξο ἦθος διε-

στράφη σὲ μιὰ ἀπλὴ ἠθικολογία καὶ καθηκοντολογία μὲ νομικίστικο πνεῦμα. Δηλ. ὠραῖα λόγια χωρὶς ἀντίκρουσμα στὴν πράξη. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐπεξετάθη καὶ στὸ πλήρωμα. Μπορεῖς σήμερα νὰ δεῖς ἀρκετοὺς νέους νὰ διαβάσουν τὸν ἀββᾶ Ἰσαάκ, καὶ νὰ πίνουν οὐῖσκι στὰ μπαράκια, νὰ μαλ- λώνουν γιὰ τὴ νεορθοδοξία, νὰ ὀρκίζονται γιὰ τὶς ἰδέες τοῦ Γιανναρᾶ ἢ τοῦ τάδε ἀγιορείτη Ἡγουμένου, νὰ γνωρίζουν γιὰ «ἀλληλοπεριχώρηση» καὶ γιὰ «μέθεξη», γιὰ τὸ «ἄκτιστο φῶς» καὶ τὶς «θεῖες ἐνέργειες», ἀλλὰ ὅλοι αὐτοὶ νὰ μὴ κάνουν καμιὰ προσπάθεια γιὰ νὰ βιώσουν, νὰ ζήσουν ἐμπειρικὰ τὶς ἀλήθειες ποὺ διαβάζουν καὶ συζητοῦν, νὰ μὴ διατηροῦν καμιὰ σχέση μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, νὰ μὴ ὑφίστανται τὴν καλὴ ἀλλοίωση. Ἔτσι παραμένουν ξένοι πρὸς τὴ θαλπωρὴ ποὺ χαρίζουν οἱ ἀνταύγειες τῆς θείας ζωῆς καὶ αἰχμάλωτοι στὸν ἐγωκεντρισμὸ τους καὶ στὴν καταναλωτικὴ του βουλμιά.

Ἐπῆρξε μιὰ ἐποχὴ ποὺ οἱ νέοι ἀναζητοῦσαν τὴν ὑπαρ- ξιακὴ τους ἔκφραση στὰ πολιτικὰ κόμματα. Γρήγορα ἀπογοητεύθηκαν μόλις διεπίστωσαν τὴ διαφορὰ λόγων καὶ ἔργων. Μεγάλα καὶ παχειὰ λόγια ὡς περικάλυμμα ἀνομολόγητων στόχων. Καὶ ἔφυγαν. Πῆγαν ὕστερα στὴν ἀναρχία, ὅσοι ἤθελαν κάτι νὰ ποῦν ἢ νὰ κάνουν. Οἱ ἄλλοι κλείσθηκαν στὸ καβούκι τους. Καὶ ἡ ἀναρχία τὸ μόνο ποὺ τοὺς προσφέρει εἶναι ἡ διέξοδος στὸ πάθος τῆς ἐκδίκησης. Ἡ ψυχὴ ταλανίζεται, δὲν μεταμορφώνεται. Καὶ τώρα ξα- ναέρχεται ἡ ὥρα τῆς Ἐκκλησίας. Ποιᾶς ὅμως Ἐκκλη- σίας; Ἐκείνης τοῦ ἐπαγγελματισμοῦ, τῆς ἀδιαφορίας, τῶν σκανδάλων καὶ τῆς ἀπραξίας; Ἀσφαλῶς ὄχι. Οἱ ἄνθρω- ποι καὶ μάλιστα οἱ νέοι ἀναζητοῦν τὴν Ἐκκλησία ποὺ

λειτουργεῖ ὡς οἰκογένεια, ἐκεῖ ὅπου ὁ καθέννας μοιράζεται τὸν πόνο του, τὴ χαρὰ του, τὰ προβλήματα του μὲ τοὺς ἄλλους. Τὴν Ἐκκλησία ὡς Σῶμα Χριστοῦ, ὅπου τὰ μέλη της νιώθουν τὸν Θεὸν ὡς κοινὸν Πατέρα καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ὡς ἀδελφούς. Αὐτὴ εἶναι ἡ γνήσια Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ποὺ δὲν ἔχει καμιὰ σχέση οὔτε μὲ τοὺς κατὰ πλάσμα δικαίου -ἀναγκαίους- νομικισμούς, οὔτε μὲ τὶς διαστρεβλώσεις της. Ἡ Ἐκκλησία τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων μᾶς χρειάζεται σήμερα καὶ πάλιν, γιὰ νὰ στηρίξει τὶς καταρρέουσες ἐλπίδες μας. Καὶ ὀφείλουμε πρῶτα ἐμεῖς οἱ ἔχοντες ἀναδεχθῆ τὴν εὐθύνη τῆς διοίκησης τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀλκάδος καὶ τὴν ποιμαντικὴ της διακονία, νὰ ἀντιληφθοῦμε τὴν ἀνάγκη νὰ ἀποκαταστήσουμε τὴ λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα, κατὰ τὰ πρότυπα τῆς γνησιότητος. Πρέπει καὶ πάλι νὰ λειτουργήσῃ ἡ ἐνορία, τὸ μοναστήρι, ὁ ἱερέας, ὁ ἀρχιερέας ὡς πόλοι ἔλξεως φιλανθρωπικῆς ἐκφορᾶς μηνυμάτων ἐλπίδος γιὰ τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο. Πρέπει νὰ δείξουμε στοὺς νέους τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ Πατρός, ποὺ προσδέχεται τοὺς μετανοοῦντες ἁμαρτωλοὺς μὲ φιλόνηρωπη διάθεση ἀφέσεως, πρέπει νὰ ξαναδώσουμε στὴν Ἐκκλησία τὸ πρόσωπο τῶν ψυχικῶν ἰαμάτων ποὺ ἀνέκαθεν εἶχε, ἀποβάλλοντες τὶς ξενότροπες θεωρήσεις τῆς ἁμαρτίας καὶ ξαναφέροντας στὴν ἐπιφάνεια τὴν πατερικὴ ἀπλότητα καὶ οἰκειότητα ποὺ τείνουν νὰ ἐκλείψουν.

Καὶ ὕστερα πρέπει ὅλοι ἐσεῖς, καὶ ἰδίως οἱ νέοι, ποὺ ἀναζητεῖτε τὸ γνήσιο καὶ τὸ αὐθεντικό, νὰ πλησιάσετε μὲ ἐμπιστοσύνη τὴν Ἐκκλησία, νὰ διδασχῆτε τὸν τρόπο ζωῆς ποὺ αὐτὴ εἰσηγεῖται, νὰ ἀποκτήσετε τὸ ὀρθόδοξο

ἐκκλησιαστικὸ ἦθος μὲ ὅλες του τίς παραμέτρους, νὰ ἐγκολπωθῆτε ὡς τρόπον ζωῆς τὴν ἰδιότητα τοῦ ὀρθοδόξου πιστοῦ. Πλησιάσατε τοὺς πνευματικούς σας Πατέρες μὲ ἐμπιστοσύνη, ἀκουμπῆστε ἐπάνω τους τὰ προβλήματα σας, ἤρεμεῖστε κοντὰ στὸ πετραχήλι του, ἀναπνεύστε τὸν ἀέρα τῆς πορείας πρὸς τὴ θέωση, ξαναβρῆτε τὸν ἀληθινό σας ἑαυτό. Γνωρίστε τὴν ἐκκλησιαστικὴ μας οἰκογένεια καὶ δὲν θὰ μετανοήσετε. Ὁ ἐπερχόμενος 21ος αἰῶνας θὰ εἶναι αἰῶνας τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Ὀρθοδοξίας. Καὶ σὲ σᾶς, τοὺς σημερινοὺς Ἑλληνας ὀρθοδόξους νέους, ἔλαχεν ὁ κλῆρος νὰ ὑποστασιάσετε στὴ ζωὴ σας τίς ἐμπειρίες τῆς νέας ὀρθόδοξης βιωματικῆς ἐπιλογῆς σας. Αὐτῆς ποὺ θὰ δικαιώσῃ τὸ ὀρθόδοξο ἦθος, τὴν καθολικὴ ἀναγνώριση τῆς εὐεργετικῆς του ἐπιροῆς πάνω στὴ ζωὴ τῆ δική σας καὶ τοῦ τόπου μας.

Ἡ σύγχρονη Γεωργία τοῦ Huntington καὶ ἡ δική μας Γέση*

Γνώριμη πιά αὐτή μας ἡ ἐτήσια συνάντηση, ποὺ ἐκφράζει τὸν ἀμοιβαῖο πόθο μας γιὰ πνευματικὴ ἐπικοινωνία μὲ τὴν ἐπανάκαμψή σας στὶς οἰκογενειακές σας ἐστίες μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν Ἑορτῶν τοῦ Ἁγίου Δωδεκαημέρου. Καὶ ὁ καρποὶ τῆς ἀγλαοὶ καὶ εὐχυμοὶ, κάθε φορὰ ποὺ μᾶς δίδεται ἡ δυνατότητα νὰ τοὺς γευόμαστε, δοξάζοντας τὸν Σαρκωθέντα Λόγο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν εὐεργεσία αὐτή, ποὺ μᾶς ἔχει ἐπιφυλάξει, νὰ γνωρίζομαστε, νὰ ἀναπαυόμαστε σ' αὐτὴ τὴ γνωριμία καὶ νὰ νιώθουμε μιὰν ἀλληλεξάρτηση, μέσα σ' ἓνα κόσμο ἀλλοτριώσεως καὶ ἐκκοσμίκευσης, ποὺ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὴ χαρά, τὴ γαλήνη καὶ τὴν ἐσωτερικὴ ἱκανοποίησι καὶ πληρότητα. Μὲ πολλή, λοιπόν, πατρικὴ ἀγάπη σᾶς ὑποδεχόμαστε σήμερα ἐδῶ καὶ σᾶς εὐχόμαστε νὰ ἔχετε πλού-

---

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδοῦλου ποὺ ἔκανε κατὰ τὴν εἰδικὴ ἐκδήλωση πρὸς χάριν τῶν κ.κ. Φοιτητῶν καὶ Φοιτητριῶν τοῦ νομοῦ Μαγνησίας, τὴν ὁποίαν διωργάνωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολις τὴν 4-1-1997 στὴν αἴθουσα τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου Βόλου.

σιες τις εὐλογίες τοῦ Θεοῦ στὴ ζωὴ σας, καὶ ἐκπλήρωση κάθε ἀγαθῆς σας ἐπιθυμίας στὴ διάρκεια τοῦ νέου Χρόνου ποὺ μόλις ἐγκαινιάσθηκε. Εἶναι φυσικὸ ἡ ἀρχὴ τῆς νέας χρονιᾶς νὰ συνοδεύεται ἀπὸ τις χρηστότερες ἐλπίδες. Τὶς στηρίζουμε στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ στὴ δική μας θετικὴ συμβολὴ στὴν ἐπίτευξη τῶν κοινῶν μας στόχων, ποὺ εἶναι ἡ παγίωση τῆς εἰρήνης στὸν πλανήτη, τῆς ἀγάπης, τῆς δικαιοσύνης, τῆς χρηστότητος. Εἶθε μέσα στὴ νέα χρονιὰ νὰ κάνουμε ὅλοι μας βήματα πρὸς τὸ Χριστό. Μόνον ἔτσι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ θὰ μᾶς ἐπισκιάσει καὶ οἱ καρποὶ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος θὰ μᾶς ἀξιώσει νὰ συντελέσουμε στὴν πρόοδο τῆς κοινωνίας μας καὶ στὴν ποιοτικὴ ἀναβάθμιση τῆς ζωῆς μας, ποὺ ἀποτελεῖ κοινὸ αἶτημα ὄλων τῶν σκεπτομένων ἀνθρώπων. Σήμερα στὴν Ἑλλάδα βιώνουμε ὅλοι μας τὴν ἔκπτωση τοῦ ἠθους καὶ τὴν παρακμὴ τῶν ἀξιῶν. Ζοῦμε τὴ δραματικὴ ἀπουσία τους ἀπὸ τὴ ζωὴ μας καὶ πληρώνουμε τὴν ἀφρονα τακτικὴ τῶν περισσοτέρων, ποὺ ἀντάλλαξαν τὸν χρυσὸ μὲ τὴν λαμαρίνα καὶ πίστεψαν σὲ φεύτικες ἐπαγγελίες.

Τὸ θέμα μὲ τὸ ὁποῖο ἀπεφάσισα νὰ σᾶς ἀπασχολήσω ἐφέτος¹ φέρει τὸν τίτλο: «*Ἡ σύγχρονη θεωρία τοῦ Huntin-*

---

1. Τὰ θέματα ποὺ ἀνεπτύχθησαν ἀπὸ τὸ ἴδιο βῆμα στὰ περασμένα χρόνια ἦταν τὰ ἑξῆς: α) Τὰ σύγχρονα προβλήματα καὶ ἡ θέση τῆς νέας γενιᾶς ἀπέναντι των (1976), β) Ὁρθοδοξία καὶ Μαρξισμός (1977), ἀπὸ τὸν ἀρχιμ. π. Δαμασκηνὸ Καζανάκη, γ) «Χριστὸς-ναί. Ἐκκλησία-ἔχι;» (1978), δ) Τὰ ἐκκλησιαστικὰ σκάνδαλα καὶ ἐμεῖς (1979), ε) Γιὰ σᾶς ποιὸς εἶναι ὁ Χριστός; (1980), στ) Ἡ ὥρα τῆς Ὁρθοδοξίας (1981), ζ) Ἀνίχνευση τοῦ καιροῦ μας μὲ ὁδηγὸ τὸν Παπαδιαμάντη (1982), η) Ντοστογιέφσκυ καὶ Μακρυγιάννης, χειραγωγοὶ μας στὴν ὑπέρβαση τοῦ ἀδιεξόδου (1983), θ) Νηφάλιος μέθη (1984), ἀπὸ τὸν ἱερομόναχο Συμεὼν Γρηγοριά-

gton και η δική μας θέση». Ο Σάμιουελ Χάντινγκτον είναι καθηγητής στο αμερικανικό Πανεπιστήμιο Άλμπερτ Γουώτερχεντ και διευθυντής του Ίνστιτούτου Στρατηγικών Σπουδών Όλιν του Κέντρου Διεθνών Υποθέσεων του Πανεπιστημίου του Χάρβαρντ. Για δύο χρόνια (1977-1978) εργάστηκε στο Λευκό Οίκο ως Συντονιστής του Σχεδιασμού Ασφαλείας για το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας. Το 1993 έδημοσίευσε το βιβλίο του «*Η σύγκρουση των πολιτισμών*» που ενώ δέχθηκε επιθέσεις για την υπερβολικά άπλουστευμένη μέθοδο που χρησιμοποιεί στην αξιολόγηση των σημερινών πολιτισμών, εν τούτοις οι «θέσεις» του έχουν υιοθετηθεί από τα σύγχρονα ΜΜΕ και διαφημισθή με αποτέλεσμα να επικρατούν σήμερα στους πολιτικούς κυρίως κύκλους Αμερικής και Ευρώπης.

Στο βιβλίο του αυτό ο Huntington υποστηρίζει ότι μετά την κατάρρευση των ολοκληρωτικών καθεστώτων ή αντιπαράθεση μεταξύ των μέχρι τότε δύο κόσμων, πρόκειται να συνεχισθῆ, αλλά σε διαφορετικό επίπεδο. Το κενό που ἄφη-

---

τη, ι) Η κρίση ταυτότητας του νεωτέρου Ἑλληνισμού (1985), ια) Ἑλληνική ὀρθοδοξία και ἔθνικη αὐτοσυνειδησία (1986), ιβ) Ὁ ὀρθόδοξος Μυστικισμός (1987), ιγ) Τὸ σύνδρομο τῆς μοναξιάς και ἡ κατὰ τοὺς Πατέρες, ὑπέρβασή του (1988), ιδ) Ἐρέθισμα αὐτοσυνειδησίας: ὁ ἀκέραιος και ἐπίκαιρος Παπαδιαμαντικός λόγος (1989), ιε) Ἡ Ἑλλάδα στὸ στόχαστρο τῶν... Ἑλλήνων (1990), ιστ) Τὰ προβλήματα τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης και ἡ συμβολὴ τῶν χριστιανῶν νέων στὴν ἀντιμετώπισή των (1991), ιζ) Ἑκκλησία: ἡ ἔσχατη ἐλπίδα τῆς νέας γενιάς (1992), ιη) Συνέλληνες, πῶς ἐφθάσαμεν ἐδῶ; (1993), ιθ) Ὁ ἀπάνθρωπος ἀνθρωπισμὸς τοῦ κόσμου και ὁ Θεάνθρωπος Χριστὸς τῆς Ὀρθοδοξίας. Μιὰ ἀντιπαράθεση σὲ ἀναφορὰ πρὸς τὸν Ντοστογιέφσκυ (1994), κ) AIDS: «Ἀληθεύοντες ἐν ἀγάπῃ». Γιὰ μίαν στάση εὐθύνης συλλογικῆς και ἀτομικῆς (1995), κα) Ὁ 4ος Πυλῶνας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης (1996).

σαν οί καταρρεύσασες ιδεολογίες δὲν θὰ παραμείνη ἀνοικτό. Γρήγορα θὰ καλυφθῆ. Ἐφεξῆς ἡ μία καὶ μοναδικὴ ιδεολογικὴ σύγκρουση μεταξὺ Ἐνατολῆς καὶ Δύσεως (καπιταλισμὸς ἐναντίον μαρξισμοῦ) θὰ ἀντικατασταθῆ ἀπὸ πολλὰ ἀντιπαραθέσεις, πού θὰ βασιζονται στὸν πολιτισμὸ καὶ στὴ θρησκεία. Κατὰ συνέπειαν ὁ ἐπόμενος παγκόσμιος πόλεμος, ἂν γίνεῖ, θὰ εἶναι πόλεμος ἀνάμεσα σὲ πολιτισμοὺς καὶ ὄχι σὲ ιδεολογίες. Ἡ θέση αὐτὴ βέβαια εἶναι ἀπαισιόδοξη γιατί πολλοὶ εἶχαν ἐλπίζει ὅτι ὁ θρίαμβος τῆς φιλελεύθερης δημοκρατίας δυτικοῦ τύπου θὰ ἐσήμαινε τοῦλάχιστον τὸ τέλος τῶν ἐνόπλων συγκρούσεων. Γιὰ τὶς ΗΠΑ ὅμως αὐτὴ ἡ ἀπαισιόδοξη προοπτικὴ εἶχε καὶ τὰ θετικὰ τῆς ἀποτελέσματα. Οἱ ἐξοπλιστικοὶ ἢ ἀμυντικοὶ θεσμοί, πού στὴ διάρκειά τοῦ ψυχροῦ πολέμου εἶχαν ἀναλάβει πελῶριο ἔργο, τώρα εὔρισκαν στὴ θεωρία τοῦ Huntington λόγῳ συνεχίσεως τῆς ὑπάρξεώς των. Ἐπειδὴ δέ, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, ἡ θεωρία τοῦ Huntington διακρίνει τοὺς πολιτισμοὺς σὲ 8 ἐνότητες, ἀλλὰ βασικὰ σὲ δύο ἄξονες (δυτικὸ - ἀντιδυτικὸ), τώρα τὸ πρόγραμμα πού τίθεται σὲ ἐφαρμογὴ εἶναι νὰ συσπειρωθῆ ἡ Δύση ἀπέναντι στὴν Ἐντι-δύση. Στὰ ἐπόμενα χρόνια ὁ πολιτισμὸς πρόκειται νὰ ἀποτελέσῃ τὸν κύριον ἄξονα πέριξ τοῦ ὁποίου θὰ ἀνελίσσεται ἡ καθοριστικὴ δύναμη στὶς παγκόσμιες ὑποθέσεις. Κατὰ τὸν Huntington «ὁ πολιτισμὸς εἶναι ἡ ὑψηλότερη πολιτισμικὴ συγκέντρωση ἀνθρώπων καὶ τὸ εὐρύτερο πεδίο πολιτιστικῆς ταυτότητος πού ἔχουν οἱ ἄνθρωποι, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνο πού ξεχωρίζει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰ ἄλλα εἶδη».

Οἱ 8 σύγχρονοι πολιτισμοὶ εἶναι κατὰ τὸν Huntington οἱ ἑξῆς: ὁ δυτικὸς, ὁ κομφουκιανὸς, ὁ ἰαπωνικὸς, ὁ ἰσλαμικὸς, ὁ

ινδικός, ὁ σλαβορθόδοξος, ὁ λατινοαμερικανικός καὶ πιθανὸν ὁ ἀφρικανικός. Οἱ πολιτισμοὶ αὐτοὶ χωρίζονται μεταξὺ τους σὲ γεωγραφικὲς ζῶνες ἐπιρροῆς, ποὺ διαχωρίζουν καὶ τοὺς λαοὺς ποὺ κατοικοῦν σ' αὐτές. Παράλληλα μὲ τὴν κυκλοφορία τοῦ βιβλίου του ὁ Huntington ἐδημοσίευσε τὸ 1993 δύο ἄρθρα του στὸ ἔγκυρο περιοδικό «*Foreign Affairs*» μὲ τὰ ὁποῖα ὑπεστήριξε ὅτι στὴν Εὐρώπη ἡ πόλωση τῶν πολιτισμῶν ὑλοποιεῖται σὲ δύο πάλιν ἄξονες μὲ βάση τις θρησκείες: ὁ ἓνας περιλαμβάνει τοὺς λαοὺς ποὺ ἀνήκουν στὸ ῥωμαιοκαθολικὸ καὶ προτεσταντικὸ δόγμα καὶ συνιστᾷ τὴ δυτικὴ Εὐρώπη καὶ ὁ ἄλλος, εἶναι αὐτὸς ποὺ ὀριοθετεῖται ἀπὸ τὴν ὀρθοδοξία καὶ τὸν ἰσλαμισμό, καὶ εἶναι ἡ ἀνατολικὴ Εὐρώπη. Αὐτὸς ὁ δεύτερος ἄξονας εἶναι πολιτιστικὰ ἀσύμβατος μὲ τὸν ἄλλο, δηλ. μὲ τις ἀρχές τῆς εὐρωπαϊκῆς νεωτερικότητας, τὰ ἀνθρώπινα δηλ. δικαιώματα, τὴν ἀπουσία τοῦ φανατισμοῦ, τοὺς θεσμοὺς τῆς δημοκρατίας.

Κατὰ τὸν Huntington ἡ ὀρθόδοξη παράδοση καὶ ὁ ἰσλαμικὸς φονταμενταλισμὸς μὲ τὸ ἀποτρόπαιο πρόσωπο μπαίνουν στὸ ἴδιο τσουβάλι καὶ ἀντιμετωπίζονται ὡς πολιτισμικὰ ἀπόβλητα ποὺ συντηροῦν τις ἐθνικιστικὲς ἐντάσεις, τὴν τρομοκρατία καὶ τις αὐταρχικὲς κοινωνίες. Μὲ ἄλλα λόγια ὁ μὲν ἰσλαμισμὸς ἐμφανίζεται ὡς μέγας κίνδυνος γιὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου, ἡ δὲ ὀρθοδοξία ὡς σκοταδιστικὴ καὶ μισαλλόδοξη. Καὶ ὅλα αὐτὰ σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀμερικανικὴ καὶ εὐρωπαϊκὴ δύση (δυτικὸς πολιτισμὸς) ποὺ ἐκπροσωπεῖ τὴν πρόοδο, τὴ δημοκρατία, τὸν φιλελευθερισμό. Στὰ Βαλκάνια ἡ ὀριοθετικὴ διαχωριστικὴ γραμμὴ μεταξὺ τῶν δύο πολιτισμῶν ἀρχίζει ἀπὸ τὴ Ῥωσία καὶ τὴ Φινλανδία, περνάει μέσα ἀπὸ τὰ κράτη τῆς Βαλτικῆς,

τὴν Οὐκρανία καὶ τὴ Ῥουμανία, μετὰ στρίβει μέσα ἀπὸ τὰ Βαλκάνια. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχαία γραμμὴ τοῦ ῥήγματος ἀνάμεσα στοὺς Καθολικοὺς καὶ τοὺς Ὀρθοδόξους.

Στὴ βάση τῆς θεωρίας εἶναι ἡ διαπίστωση ὅτι οἱ πολιτισμοὶ διαμορφώνουν τὴ νοοτροπία τῶν λαῶν ποὺ ἐπηρεάζονται ἀπ' αὐτούς. Ἔτσι εὐρωπαῖοι καὶ ἀμερικανοὶ πιστεύουν ὅτι οἱ ἄλλοι λαοὶ δὲν εἶναι σὰν αὐτούς. Βέβαια δὲν διευκρινίζεται ποιὸς εἶναι καλύτερος, διότι δὲν εἶναι αὐτονόητο ὅτι οἱ λαοὶ τῆς δύσεως εἶναι καλύτεροι ἀπὸ ὠρισμένους τοῦλάχιστον ἀνατολικούς στοὺς ὁποίους κατατασσόμεθα κι ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες. Ὁ Huntington ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ ἰσλαμισμὸς ἐκφράζει κοινωνίες ὀλοκληρωτικὲς καὶ αὐταρχικὲς. Καὶ ἐπικαλεῖται τὸ παράδειγμα τοῦ Χομεϊνισμοῦ καὶ τοῦ γνωστοῦ Σάλμαν Ῥασντί, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἔχουν ἐκστρατεύσει τὰ στίφη τῶν ἰσλαμιστῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ ἴδιος ἐπιστήμων ἀπορρίπτει τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ συχνότερη ἐπικοινωνία τῶν λαῶν, ποὺ χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴ μας, θὰ ἀμβλύνει σταδιακὰ τὶς διαφορὲς μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ θὰ ἀπαλύνει τὴν ἀπόσταση ποὺ τοὺς χωρίζει. Ἀντίθετα ὁ πολιτικὸς αὐτὸς ἐπιστήμων φρονεῖ ὅτι μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου οἱ ἀντιθέσεις θὰ γίνουν ὀξύτερες, παρὰ τὴν ἀλληλογνωριμία μεταξὺ τῶν λαῶν, γιατί οἱ ἄνθρωποι θὰ ἀγωνίζονται νὰ διατηρήσουν τὴν πολιτισμικὴ τους ταυτότητα ἀπέναντι στὶς παγκοσμιοποιητικὲς τάσεις τοῦ σύγχρονου κόσμου. «Οἱ ἀλληλεπιδράσεις ἀνάμεσα σὲ λαοὺς διαφορετικῶν πολιτισμῶν -λέγει ὁ Huntington- αὐξάνουν τὴν πολιτιστικὴ συνειδηση τῶν ἀνθρώπων, ἢ ὅποια μὲ τὴ σειρὰ τῆς ἐνισχύει διαφορὲς καὶ ἐχθρότητες ποὺ ἀνάγονται ἢ πιστεύεται ὅτι ἀνάγονται στὰ βάθη τῆς ἱστορίας».

Σὲ συνέντευξή του στὴ γαλλικὴ ἑφημερίδα «*La Croix*» (21-22 Ἰαν. 1966) ὁ Huntington ὑπεστήριξε ὅτι μεταξὺ Ἰσλάμ καὶ Μεταρρύθμισης ὑπάρχουν πολλὲς ἀναλογίες, ἐνῶ ἡ δημογραφικὴ ἔκρηξη ποὺ παρατηρεῖται στὶς ἰσλαμικὲς χῶρες κατ' ἀντίθεση μὲ τὴ στασιμότητα ἢ καὶ ὑποχώρηση τῶν σχετικῶν δεικτῶν στὴν Δύση, συνιστᾷ μιὰ πραγματικότητα. Τὸ ποσοστικὸ αὐτὸ μέγεθος συνδυαζόμενο μὲ τὸν ἀντιδυτικισμό, ποὺ καλλιεργεῖται συστηματικῶς στὴν Ἀνατολὴ καὶ ἀποτελεῖ κατάλοιπο τῶν ἰμπεριαλιστικῶν ἀποικιοκρατικῶν ἐπιδόσεων τῆς Δύσης σὲ βάρος τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ποὺ ἔθεωρεῖτο ἀπὸ τοὺς δυτικούς ξεπερασμένος, ἐκφράζουν μιὰν ἀπειλὴ τῆς Ἀσίας κατὰ τῆς Εὐρώπης. Οἱ ἀσιάτες δὲν ξεχνοῦν τίς ταπεινώσεις ποὺ ὑπέστησαν ἀπὸ τοὺς δυτικούς καὶ θὰ ἐκδικηθοῦν. Στὴ βάση τοῦ φαινομένου αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ ἡ παρατηρούμενη οἰκονομικὴ ἀνάκαμψη τῶν ἀσιατῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποκοτοῦν αὐτοπεποίθηση καὶ βλέπουν τὸ βιοτικὸ τους ἐπίπεδο νὰ ἀνυψώνεται.

Ἕνας σημερινὸς κορεάτης π.χ. εἶναι πολὺ φυσικὸ νὰ βλέπει πῶς δὲν ὑπολείπεται καὶ πολὺ ἐνὸς εὐρωπαϊοῦ στὸν οἰκονομικὸ τομέα. «Ἡ Δύση πρέπει νὰ ἀντιληφθῇ ὅτι ἡ ἐποχὴ τῆς δυτικῆς ἐπικυριαρχίας στὸν κόσμος, ποὺ ἄρχισε τὸν 17ον αἰῶνα καὶ ἔφθασε στὸ ἀπώγειό της τὸν 20ό, φθάνει προοδευτικὰ στὸ τέλος της» φρονεῖ ὁ Huntington. Καὶ συνεχίζει: «Ὁ δυτικὸς πληθυσμὸς ἀντιπροσωπεύει σήμερα τὸ 10% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς. Καὶ τὸ οἰκονομικὸ βάρος τῆς Δύσεως μειώνεται ἐν σχέσει μὲ ἐκεῖνο τῆς ἀσιατικῆς Ἀνατολῆς».

Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς τοῦ ἀμερικανοῦ ἐπιστήμονα ἔχουν προκαλέσει καὶ ἀνάλογες ἀντιδράσεις, παρὰ τὴν εὐρύτατη διάδοσή των. Ἔτσι ὁ ἰάπωνας π.χ. Φράνσις Φουκουγιάμα,

στο δοκίμιό του «Τὸ τέλος τῆς Ἱστορίας» πού εἶχε δημοσιευθῆ τὸ 1989, ὑπεστήριζε τὴν ἀκριβῶς ἀντίθετη θεωρία. Ὅτι δηλ. ὅλοι οἱ πολιτισμοὶ συνέκλιναν στὸ ἰδανικὸ τῆς φιλελεύθερης δημοκρατίας. Τὸ ἐρώτημα πού τίθεται σήμερα εἶναι ἂν πράγματι ὑπάρχουν στὸν κόσμο τόσο βαθιὲς διαχωριστικὲς γραμμὲς πού ἀντιπροσωπεύουν περισσότερα ἀπὸ τὶς ἀπλὲς οἰκονομικὲς ἢ πολιτικὲς διαφορὲς. Καὶ ἐπίσης τὸ ἐρώτημα ἂν ἡ παγκοσμιοποίηση τῶν λαῶν, πού συντελεῖται ἀργὰ ἀλλὰ σταθερά, δὲν θὰ ὀδηγήσει στὴν οὐσιαστικὴ των προσέγγιση. Τὴν ἀπάντηση στὰ ἐρωτήματα αὐτὰ τὴ δίδουν ἄλλοι ἐπιστήμονες πού ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ τοπικοὶ πολιτισμοὶ ἐξασθενίζουν ἀπὸ τὴν εἰσβολὴ ξένων ἐπιρροῶν, πού τὶς περισσότερες φορὲς εἶναι ἀμερικανικὲς. Ἴσως ὁ Huntington νὰ ἔχει δίκιο ὅταν γράφει ὅτι αὐτὴ ἡ παγκοσμιοποίηση θὰ ἐπιφέρει ἕνα εἶδος πολιτιστικῆς παρανοίας, μιὰ ἐπίταση τῆς διαφορᾶς. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνον μιὰ εἰκασία καὶ ὑπάρχουν ἐξ ἴσου ἔγκυρες εἰκασίες πού ἀκολουθοῦν τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση.

Ἄλλ' ἄς προσεγγίσουμε τώρα τὴ θεωρία σὲ ὅ,τι μᾶς ἀφορᾷ ἀμεσότερα. Ὁ Huntington, ὅπως εἶδαμε, τοποθετεῖ τὸν πολιτισμὸ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἰσλάμ σὲ παράλληλη γραμμὴ καὶ τοὺς χαρακτηρίζει ἀπὸ κοινοῦ μὲ ἀρνητικὰ χαρακτηριστικά. Ἡ ἱστορικὴ προκατάληψη τοῦ ἀμερικανοῦ ἐπιστήμονος εἶναι φανερὴ, ἂν ἡ σκέψη του δὲν ὀφείλεται σὲ παντελεῖ ἄγνοια τῆς Ὁρθοδοξίας. Σὲ πρόσφατο ἄρθρο του στὸ περιοδικό «*Foreign Affairs*» (Νοέμ. - Δεκ. 1996) ὁ ἴδιος ἐπανερχεται στὴ θεωρία του καὶ τὴ συ-

μπληρώνει με μιὰ προκλητικὴ παράθεση πρακτικῶν ὑποδείξεων πρὸς τὶς κυβερνήσεις τῆς Δύσεως, ποὺ θὰ καταστήσουν τὸν θεωρητικὸ διαχωρισμὸ τῶν πολιτισμῶν ἐμφανῆ καὶ αἰσθητό. Ἔτσι στὸ ἄρθρο τοῦ αὐτοῦ ὁ Huntington ὑποστηρίζει πῶς ἡ Δύση ὀφείλει νὰ διαφυλάξῃ «ἀμόλυντο» τὸν πολιτισμὸ τῆς καὶ νὰ καθορίσει τὰ ὅριά της. Αὐτὸ πρακτικὰ σημαίνει ἔλεγχο στὴ μετανάστευση καὶ ἀνάθεση στὸ NATO τῆς εὐθύνης γιὰ τὴν προάσπιση τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ στὸν στρατιωτικὸ αὐτὸ συνασπισμὸ θὰ πρέπει νὰ ἐνταχθοῦν μόνο οἱ χῶρες ποὺ ἀπὸ τὴν ἱστορία, τὴ θρησκεία καὶ τὴν πνευματικὴ τους παράδοση εἶναι δυτικές. Καὶ νὰ ἀποκλειστοῦν ὅλες οἱ ὀρθόδοξες. Μέριμνα τοῦ Huntington εἶναι νὰ ὀρίσει τὴν ἐσωστρέφεια τῆς Δύσεως με βᾶση τὴν ὁμοειδέα τοῦ πολιτισμοῦ της. Τὸ γεγονὸς ὅτι σήμερα ὅλοι σχεδὸν οἱ λαοὶ προσπαθοῦν νὰ μιμηθοῦν τὸν ἀμερικανικὸ τρόπο ζωῆς δὲν σημαίνει ὅτι μετέχουν καὶ στὸ δυτικὸ πολιτισμὸ. «Ὅσο κι ἂν ἐκσυγχρονισθοῦν πολλὲς ἀπὸ τὶς σημερινὲς κοινωνίες δὲν πρόκειται νὰ ἀποκτήσουν καὶ τὴν ἰδιαιτερότητα τῶν δυτικῶν κοινωνιῶν. Ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς δὲν θὰ πάψει ποτὲ νὰ ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στὶς κοινωνίες ποὺ τὸν παρήγαγαν» (Βλ. Χρ. Γιανναρᾶ: «Ἡ δευτέρα πρόκληση Huntington», στήν «Καθημερινή», 24-11-1996).

Οἱ τοποθετήσεις βέβαια αὐτὲς εἶναι ἀνέριστες καὶ ἀνιστόρητες. Προϋποθέτουν τὴν ὑπεροχὴ τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ σὲ σχέση με τὸν ἀνατολικὸ ἐν γένει, καὶ τοῦ καθολικοῦ-προτεσταντικοῦ τρόπου ζωῆς σὲ σχέση με τὸν ὀρθόδοξο. Ἀφήνω κατὰ μέρος τὸν ἰσλαμισμό, γιατί πρόκειται περὶ αὐθαρέτου συνάφειας, ποὺ μόνον ὁ Huntington ἐπι-

χειρεί, ἂν καὶ εἶναι πασιδῆλο πὼς ὁ ἰσλαμικὸς πολιτισμὸς τοῦ Κορανίου δὲν ἔχει καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει καμιά σχέση μὲ τὴν ὀρθόδοξη προοπτικὴ τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἀπαρβίαστη ἀξία τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου ὡς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἰσλάμ, παρὰ τὶς ὀρισμένες ἀντίθετες ἀπόψεις, εἶναι συνώνυμο μὲ τὸ μῖσος κατὰ τῶν «ἀπίστων», μὲ τὴν χρῆση βίας σὲ βάρος των, μὲ τὴν ὑποτίμηση τῆς γυναίκα, μὲ τὴν θεοκρατικὴ κοινωνία τοῦ αὐταρχισμοῦ καὶ τῆς αὐθαιρεσίας. Στὸν ἰσλαμισμό τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα εἶναι ἀνύπαρκτα καὶ δικαίως ἴσως ὁ Huntington κατατάσσει τὸν ἰσλαμικὸ πολιτισμὸ στὴν ἀρνητικὴ πλευρά. Πολλοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι βία καὶ τρομοκρατία εὐήμερεῖ καὶ στὶς χριστιανικὲς κοινωνίες καὶ στὶς ἀσιατικὲς κ.λπ. θέλοντας νὰ ἀπαλλάξουν τὸν ἰσλαμισμό ἀπὸ τὴ μορφὴ ποὺ τοῦ ἀποδίδεται. Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, ἀλλ' ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι στὸν ἰσλαμισμό ἡ βία ἔχει θεσμικὴ θέση, ἐνῶ στὸν χριστιανισμό μόνο ὡς ἀπόκλιση μπορεῖ νὰ δικαιολογηθῆ.

Ποιὸς σήμερα μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι ὁ δυτικὸς κόσμος ἀνήκει σὲ μιὰ τάξη ἀνθρώπων μὲ ὑψηλότερο πολιτισμὸ ἀπὸ τὸν ὀρθόδοξο; Οἱ καθολικοὶ καὶ προτεστάντες δυτικοὶ δὲν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἐταλάνισαν τοὺς ἀσιατικοὺς καὶ ἀφρικανικοὺς λαοὺς μὲ τὴν ἐπαισχυνη δουλεία καὶ τὸν ἀδίστακτο ἱμπεριαλισμὸ τους; Οἱ ἴδιοι λαοὶ δὲν εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἐκμεταλλεύτηκαν ὑπανάπτυκτες χῶρες, ὅπως λ.χ. τὴν Ἰνδία καὶ ἐδίδαξαν τὸ ἀπάνθρωπο πρόσωπο τοῦ ὤμοῦ συμφέροντος; Αὐτοὶ δὲν εἶναι ποὺ σήμερα ἐπιβάλλουν τὴ «νέα τάξη πραγμάτων» στὰ Βαλκάνια, ἀδιαφοροῦντες γιὰ τὴν τύχη τῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους αἵματοκυλίου, γιὰ νὰ κόπτονται ὕστερα ὑποκριτικὰ ὑπὲρ τῶν ἀν-

θρωπίνων δικαιωμάτων καὶ τῆς τιμωρίας τῶν ἐγκληματιῶν πολέμου; Ποιοὶ μεγαλύτεροι ἐγκληματίες πολέμου ὑπάρχουν ἀπὸ τοὺς σημερινούς γερμανούς καὶ ἄγγλους καὶ ἀμερικανούς πού ἀπὸ κοινοῦ διεμέλισαν τὰ Βαλκάνια καὶ ἔθρεψαν τοὺς ἐμφυλίους πολέμους μέχρις ὅτου προωθήσουν τὰ πολιτικά των σχέδια; Οἱ δυτικοὶ δὲν εἶναι αὐτοί, πού μὲ τὸν πολιτισμὸ τους, ἐφεῦρον τὴν ἐκμετάλλευση ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο, ὥστε νὰ δώσουν ὄπλα στὸν Μάρξ νὰ τοὺς πολεμήσει μὲ τὴ θεωρία του;

Ὁ Huntington ἰσχυρίζεται ἀκόμη ὅτι οἱ δυτικοὶ εἶναι κληρονόμοι τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κλασικοῦ πνεύματος, τοῦ ῥωμαϊκοῦ πνεύματος καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. «Ὁ ἰσλαμικὸς καὶ ὁ ὀρθόδοξος πολιτισμὸς -γράφει- κληρονόμησαν ἐπίσης στοιχεῖα τῆς κλασικῆς παράδοσης, ἀλλὰ οὔτε κατὰ προσέγγιση στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὲ τὴ Δύση». Πρόκειται γιὰ ἰσχυρισμὸ πού γεννᾷ τὴν ἀγανάκτηση. Ποιὸς ἄλλος λαὸς ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ῥωμηοὺς τοῦ Βυζαντίου ἀξιοποίησε περισσότερο τὸ θησαυρὸ τῆς ἀρχαίας κλασικῆς παιδείας καὶ ποιὸς ἄλλος χῶρος ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἐνδοξο Βυζάντιο ὑπῆρξεν ὁ νόμιμος συνεχιστὴς τῆς παράδοσης αὐτῆς; Ξενίζει ὄντως ὁ αὐθαίρετος αὐτὸς ἰσχυρισμὸς πού δὲν βασίζεται σὲ ἔγκυρη ἱστορικὴ βάση. Ὁ διάσημος ἀμερικανὸς καθηγητὴς φαίνεται νὰ ἀγνοῇ παντελῶς τὸ Βυζάντιο, τὸν 4ον αἰῶνα, τίς κατακτήσεις τῶν βυζαντινῶν σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ χίλια χρόνια. Καὶ ποιὸς ἐξεπολίτισε καὶ ἐξεχριστιάνισε τὰ ἀπὸ τὸ βορρᾶ ἐγκατασταθέντα μόλις τὸν 4ον αἰῶνα στὴν Εὐρώπη βάρβαρα φύλα τῶν Γόθων, ἂν ὅχι οἱ βυζαντινοὶ Ἑλληνας ἱεραπόστολοι πού ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία ἔφθασαν στὴν Λυὼν καὶ στὴ Μασσαλία;

Θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπενθυμίσει κανεὶς στὸν ἀμερικανὸ καθηγητὴ ὅτι τὰ πρῶτα βιβλία τοῦ Ἀριστοτέλη μεταφράσθηκαν στὴ Δύση μόλις τὸν 12ον αἰῶνα, καὶ ὅτι αἰτία τοῦ μεγάλου Σχίσματος, ποὺ ἀπέκοψε τὴ Δύση ἀπὸ τὴν πνευματικὴ της ἄρδευση ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ ἦταν ἡ ἀδυναμία τῶν ὑπανάπτυκτων τότε λαῶν τῆς Δύσεως νὰ παρακολουθήσουν τὸ ἐπίπεδο τῆς ἑλληνικῆς ἐκφραστικῆς καὶ ἐμπειρίας (βλ. Χρ. Γιανναρᾶ: ἔνθ' ἄνωτ.). Θὰ προσθέσουμε ἐδῶ πῶς οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας στὴν Ἀνατολή, μὲ τὸν φιλοσοφημένο λόγο τους, συνέβαλαν ὅσον ὀλίγοι στὴ διαμόρφωση τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὅτι στὴν Ἀνατολὴ οἱ σπουδὲς σὲ ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ ἐπιστητοῦ ἔφθασαν στὸ ἀπώγειό τους κατὰ τὴν περίοδο ποὺ στὴν Δύση οἱ λαοὶ ζοῦσαν τὴ νηπιακὴ τους περίοδο καὶ ἐτρέφονταν μὲ τὸ «γάλα» τοῦ πλάνητος βίου καὶ τῆς βαρβαρότητος. Καὶ ἄργότερα, θὰ πρέπει νὰ ὑπενθυμίσει κανεὶς, ὅτι ὁ Μεσαιῶνας, μὲ ὅ,τι ἡ λέξις αὐτὴ ὑποδηλοῖ, ὑπῆρξε γέννημα καὶ ἀνάπτυγμα τῆς «πολιτισμένης» Δύσεως, γιατί στὴν Ἀνατολὴ δὲν ὑπῆρξε ποτὲ Μεσαιῶνας.

Ἡ δὲ Ἀναγέννηση, ποὺ διεδέχθη τὸν Μεσαιῶνα στὴ Δύση ὑπῆρξε καρπὸς κυρίως τῶν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς καταφυγόντων στὴ Δύση λογίων καὶ ἄλλων ἀνδρῶν τοῦ πνεύματος, ποὺ μετελαμπάδευσαν ἐκεῖ τὰ φῶτα τῆς προόδου, ὅπως τὴν ἐβίωναν οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, οἱ ὁποῖοι καὶ ὑπὸ τὸ ἀπηνὲς φάσαγον τῶν ἀράβων καὶ τῶν τούρκων κατακτητῶν δὲν ἔπαυσαν νὰ ὑποστασιάζουν τὸ θαῦμα τῆς πνευματικῆς τῶν ὑπεροχῆς καὶ οὐσιαστικῆς κυριαρχίας καὶ ἐπ' αὐτῶν ἀκόμη τῶν κατακτητῶν. Ἀκόμη δὲν εἶναι οἱ δυτικοὶ ἐκεῖνοι ποὺ καὶ σήμερα ἀκόμη ἔχουν εἰσαγάγει σὲ ὅλο τὸν κόσμον τὴ χρῆση τῶν ναρκωτικῶν, τὴν γενίκευση τῶν ἐκτρώσεων, τὴν εὐθα-

νασία και κάθε άλλη απειλή κατά της ζωής; Είναι επομένως όχι μόνο αυθαίρετο, αλλά και άδικο το συμπέρασμα του Huntington που θα πρέπει να συναγείρει όλο τον Έλληνισμό σε διάτορη κραυγή διαμαρτυρίας για την επιχειρούμενη ελεεινή επιχείρηση υποτίμησης ενός ολοκλήρου κόσμου, που έχει προσφέρει στην ανθρωπότητα τα φώτα του πολιτισμού και δέν διεκδικεί ει μὴ μόνον τὴν τίμια ἀναγνώριση αὐτῆς του τῆς προσφορᾶς ἀπὸ τὴν ἀδέκαστη Ἱστορία.

Είναι εὐνόητο ὅτι οἱ πρακτικὲς συνέπειες τῆς θεωρίας τοῦ Huntington μέλλουν νὰ εἶναι πολὺ ὀδυνηρὲς γιὰ ὅλους ἐμᾶς τοὺς σημερινούς και τοὺς αὐριανούς Ἕλληνες. Ἄν πρόκειται κάτι νὰ συγκρουσθῆ στο ἄμεσο μέλλον, αὐτὸ δὲν θὰ εἶναι οἱ πολιτισμοί, ἀλλὰ τὰ συμφέροντα τῶν «πολιτισμένων» ἀνθρώπων που δὲν κατῶρθωσαν νὰ πείσουν τοὺς ἑαυτούς των, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ κατέχουν μία θέση πάνω στον πλανήτη αὐτόν. Ὁ διαχωρισμὸς τῶν πολιτισμῶν, ὅπως τὸν ἐπιχειρεῖ ὁ Huntington, καθὼς και ἡ ποιοτικὴ ἀξιολόγησή των σὲ ὅ,τι μᾶς ἀφορᾶ εἶναι ἄδικη και ἀνιστόρητη. Ὑπηρετεῖ ἄλλου εἶδους συμφέροντα. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ἐμεῖς θὰ μείνουμε ἀνοχύρωτοι και θὰ πρέπει νὰ ἀναμείνουμε μοιρολατρικὰ τὴν ἐκδίωξή μας ἀπὸ τὴν Εὐρώπη. Ἡ Εὐρώπη και αὐτὸ ἀκόμη τὸ ὄνομά της τὸ ὀφείλει σὲ μᾶς. Χωρὶς τὴν Ἑλλάδα δὲν νοεῖται. Ἀθήνα, Ρώμη, και Ἱερουσαλήμ εἶναι τὰ τρία κέντρα θεμελίωσης και στήριξης τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ μας. Καὶ πρέπει νὰ εἴμεθα ὑπερήφανοι «γιὰ τὸν ἔνδοξό μας βυζαντινισμό», γιατί στο

Βυζάντιο ἔχομε τὴν πρότυπη ἀνάπτυξη παντὸς τοῦ ἐπι-
στητοῦ, γιατί ἀπ' αὐτὸ ἐξεπορεύθησαν οἱ πολιτιστικὲς
ἐξορμήσεις πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατολάς, γιατί αὐτὸ ὑπῆρξεν
ἡ μήτρα πού ἔθρεφε καὶ αὐτὸν εἰσέτι τὸν δυτικὸ πολιτισμό.

Ἡ «παγκοσμιοποίηση» τῶν πολιτισμῶν θὰ λειτουργή-
σει, κατ' ἀντίθεσιν μὲ ὅσα ἰσχυρίζεται ὁ Huntington, ἐνω-
τικὰ καὶ διαλεκτικὰ γιὰ τοὺς λαούς. Αὐτὸ ὅμως θὰ συμβῆ
ἂν οἱ λαοὶ ἀποφασίσουν νὰ ἀντισταθοῦν στοὺς πολιτικοὺς
σχεδιασμοὺς τῶν διεθνῶν κέντρων, πού ἀπευθύνονται σὲ
καταναλωτικὰ ὄντα καὶ ὄχι σὲ συνειδητοποιημένους πολί-
τες. Οἱ κατευθυνόμενες ἀντιλήψεις τῆς ἱστορίας καὶ ἡ ὑπο-
νόμηση τοῦ πολιτισμοῦ δὲν θὰ εὐνοηθοῦν μόνον ἂν οἱ λα-
οὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀντιτάξουν στίς μεθοδεύσεις γενικῶν
ἐντυπώσεων σὲ βᾶρος των τῆ σαφῆ ἀντίδρασή των.

Ἀπὸ διεθνῆ ἀνταγωνισμό ἡ τύχη τῶν λαῶν κρίνεται
ἀπὸ μεθοδεύσεις τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς πού μὲ τὴν προ-
παγάνδα ἐξωραΐζει τίς καταστάσεις καὶ ἐπιβάλλει τὴ θέ-
λησή της μὲ ἀποτελεσματικότητα, ὅπως αὐτὸ ἀποδείχθη-
κε μὲ τὸν περίφημο πόλεμο τοῦ Κόλπου, μὲ τὸ Κυπριακό,
μὲ τὴν κατακραυγὴ ἐναντίον τῶν σέρβων. Ἀντιθέτως ἡ
ἴδια πολιτικὴ κρατᾶει στὸ ἀπυρόβλητο τοὺς τουρκικοὺς
αὐταρχισμοὺς σὲ βᾶρος τῶν κούρδων, τῶν ἀνθρωπίνων δι-
καιωμάτων, τῶν ἐλλήνων καὶ ἀρμενίων στὴ διάρκεια τοῦ
αἰῶνα μας. Ἡ πρόσβαση κάθε φορὰ στὴ διεθνῆ πληροφό-
ρηση εἶναι βασικὸς παράγων ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτη-
σίας. Ὁ ἄγων φαίνεται ἄνισος, καθὼς οἱ Ἕλληνες δὲν
διαθέτουμε τέτοιες προσβάσεις, πού ἐξασφαλίζονται συνή-
θως μὲ τὴν κοινότητα συμφερόντων μὲ τοὺς ἰσχυροὺς.
Ὅμως ἡ Ἱστορία διαφεύδει τοὺς βιαστές της.

Ὁ πολιτισμὸς μας ὁ ὀρθόδοξος εἶναι ἓνα ἀληθινὸ μέγεθος προόδου καὶ τὰ λεγόμενα τοῦ Huntington, θὰ πρέπει νὰ μᾶς ὀδηγήσουν στὸ νὰ ἀγκαλιάσουμε ἀκόμη περισσότερο καὶ μὲ ἐνάργεια τοὺς πνευματικούς μας θησαυρούς, μὲ παράλληλη μεταφορὰ στὴν πράξη τοῦ τρόπου ζωῆς ποὺ ὁ πολιτισμὸς μας αὐτὸς εἰσηγεῖται. Τὰ πρότυπά μας εἶναι διαχρονικῆς ἀξίας. Ἡ ὀρθόδοξη πνευματικότητα μὲ τὴν ἀγιοπατερική της θωράκιση εἶναι ἀξεπέραστο εἶδος καὶ μάλιστα ἐν ἀνεπαρκείᾳ. Ὁ πολιτισμὸς μας πλάθει καὶ ἥρωες καὶ ποιητὲς καὶ ἁγίους καὶ φιλοσόφους. Δὲν δημιουργεῖ καταναλωτὲς, δὲν προσβλέπει σὲ ἐφήμερες κατακτήσεις. Δημιουργεῖ ὑψηλὲς συνειδήσεις, τιμᾷ τὴν ἀλήθεια, ἀπεχθάνεται τὸ βαρβαρισμὸ. Ἐάν αὐτὰ τὰ βιώσουμε τότε θὰ ἀνθέξουμε στὸν πειρασμὸ τῆς ἀμφισβήτησης καὶ θὰ νικήσουμε. Ἀντίθετα θὰ διακινδυνεύσουμε τὴν ὑπόστασή μας.

Κατὰ τὰ ἄλλα χρειάζεται νὰ δουλέψουμε σκληρὰ καὶ σὰν ἔθνος καὶ σὰν κράτος καὶ σὰν ἄτομα. Νὰ διαλύσουμε τοὺς μύθους ποὺ πλάθει ἡ ἐπιστημονικὴ φαντασία ἐκείνων ποὺ διαμορφώνουν τὴ διεθνή πολιτικὴ καὶ εἰσηγοῦνται μέτρα ἐξουθενωτικὰ τῶν λαῶν. Ἐς συνειδητοποιήσουμε ὅτι εἴμαστε στὸ στόχαστρο καὶ ἄς ἀπορρίψουμε τὸν ἐφησυχασμὸ καὶ τὴν αὐτάρκεια. Κινδυνεύουμε ὡς ἔθνος καὶ πρέπει νὰ ἀγωνισθοῦμε σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Τώρα πιά ἡ προοπτικὴ σύγκρουσης τῶν πολιτισμῶν, κατὰ Huntington, θὰ πρέπει νὰ μᾶς ἀφυπνίσει καὶ ὀργανώσει. Ὁχι γιὰ νὰ πολεμήσουμε, ἀλλὰ γιὰ νὰ προβάλουμε μὲ σθένος καὶ ἐπίγνωση τὸ ὕψος καὶ τὸ ἥθος τοῦ δικοῦ μας πολιτισμοῦ, ποὺ σέβεται τὸ Θεό, τιμᾷ τὸν ἄνθρωπο καὶ ἐγγυᾶται τὴν εἰρήνην τοῦ κόσμου ἐν ἀγάπῃ καὶ ἐνότητι.

Μετα-νεωτερικότητα,
Ὀλιστικότητα καὶ Παγκοσμιότητα
ὑπὸ τὸ Φῶς τῆς Ἑλληνορθοδοξίας*

Τὸ τέλος τοῦ αἰῶνα καὶ τῆς χιλιετίας βρίσκει τὸν κόσμον σὲ μιὰ πρωτοφανῆ σύγχυση, καθὼς τὴν περίοδο τῆς κατάρρευσης τῶν ἰδεολογιῶν διαδέχθηκε ἡ τωρινὴ μεταβατικὴ περίοδος, γιὰ τὴν ὁποία διατυπώνονται ἀντιφατικὲς θεωρίες καὶ ἀπόψεις ὅπως π.χ. «σύγκρουση πολιτισμῶν» (Χάντινγτον), ἢ «τέλος τῆς ἱστορίας» (Φουκιγιάμα), πού, ἀντὶ νὰ διαλύουν, μᾶλλον ἐπιτείνουν τὴν σύγχυση. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι νὰ ἔχει ἤδη ἀρχίσει νὰ διαφαίνεται τὸ νέο κλίμα μέσα στὸ ὁποῖο θὰ εἴμαστε προσεχῶς ὅλοι ὑποχρεωμένοι νὰ ζήσουμε. Κύρια χαρακτηριστικά

---

* Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου πρὸς τοὺς κ.κ. Φοιτητὲς καὶ Φοιτήτριες τοῦ νομοῦ Μαγνησίας κατὰ τὴν πρὸς τιμὴν των ὀργανωθείσαν τὴν 4-1-1998 δεξίωσιν εἰς τὸ Πνευματικὸν Κέντρον τῆς Ἱ. Μητροπόλεως ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ εἰς τὸ Νέον Ἔτος.

του φαίνεται πώς θα είναι ή υποβάθμιση της αξίας του ανθρώπινου προσώπου, ή υποταγή του στην εξουσία, ή υποδούλωσή του στην ηλεκτρονική τεχνολογία. Η κοινωνία των προσώπων ετοιμάζεται να παραχωρήσει τη θέση της στην κοινωνία της πληροφορίας. Ο κατακλυσμὸς της πληροφορίας ἐγκυμονεῖ μέγιστα δεινὰ γιὰ τὴν πολιτικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου καὶ μεθοδεύει τὴν ἐγκαθίδρυση ὀλοκληρωτικοῦ συστήματος διακυβέρνησης τοῦ κόσμου μὲ βάση τις πληροφορίες, καὶ τὸ καθεστῶς αὐτὸ δὲν ἔχει καμία σχέση καὶ συμβατότητα μὲ τὴν ἐλληνορθόδοξη παράδοσή μας, ἀλλ' ἀποτελεῖ ἔντεχνο τρόπο εἰσαγωγῆς στὴ ζωὴ μας ξένων προτύπων ζωῆς.

Περισσότερο στὴν Εὐρώπη καὶ λιγότερο στὴν πατρίδα μας -ἐπὶ τοῦ παρόντος- συνειδητοποιοῦμε μιὰ νέα τάξη πραγμάτων ποὺ διαμορφώνεται σιγὰ σιγὰ ἀλλὰ σταθερὰ καὶ καθορίζεται κατὰ βάση ἀπὸ τρεῖς ἄξονες: τὴ Μετα-νεωτερικότητα, τὴν Ὀλιστικότητα καὶ τὴν Παγκοσμιότητα. Καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ ὅροι ἔχουν γίνει πλέον τοῦ συρμοῦ καὶ τείνουν νὰ σφραγίσουν τις ιδεολογικὲς ἐξελίξεις τῆς ἐποχῆς μας, χρῆζουν δὲ βαθιᾶς ἀνάλυσης καὶ σὲ βάθος ἔρευνας γιὰ νὰ ἀποδειχθεῖ τὸ οὐσιαστικὸ των περιεχόμενο καὶ ὑπάρξει ἡ δυνατότης κριτικῆς τοποθέτησής μας ἔναντί των. Ἡ ἐργασία ὅμως αὐτὴ προσαπαιτεῖ σοβαρὴ ἀνάλυση καὶ μελέτη τῶν φαινομένων τοῦ κόσμου μας, σὲ μιὰ προσπάθεια προσπέλασης στὸν πυρήνα τῶν ιδεῶν τῆς ἐποχῆς μας. Εἶναι δὲ φυσικὸ γιὰ τοὺς νέους τῆς ἡλικίας σας νὰ δείχνουν ζωηρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τις ἐξελίξεις στὸ χῶρο τῶν ιδεῶν, προκειμένου νὰ ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ παίρνουν ὀρθὲς θέσεις ἀπέναντί των. Καὶ πρὸς τὸ στόχο αὐτὸ ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς

βοηθήσω σήμερα, ἔχοντας ἐπιλέξει ἐφέτος¹ ὡς θέμα τῆς ὁμιλίας μου: «*Μετα-νεωτερικότητα, Ὀλιστικότητα καὶ Παγκοσμιότητα, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Ἑλληνορθοδοξίας*». Πρὶν ὅμως παραθέσω τὶς σχετικὲς ἀπόψεις μου, σᾶς ἀπευθύνω τὶς ἀπὸ μέσης καρδίας μου πατρικὲς εὐχὲς γιὰ τὸ Νέον Ἔτος. Εἶθε ἡ πανσθενὴς χάρις τοῦ Θεοῦ νὰ μᾶς χαρίσει ἓνα ἔτος εὐλογημένο, στὴ διάρκεια τοῦ ὁποίου θὰ κάνουμε ὅλοι μας σταθερὰ βήματα πρὸς τὸ Χριστὸ καὶ θὰ ἀπολαύσουμε τὴ γλυκύτητα τῆς παρουσίας Του στὴ ζωὴ μας.

Ἡ **Μετα-νεωτερικότητα** ἔγινε πρόσφατα κυρίαρχο ρεῦμα στὸ ἐπίπεδο τῶν ἰδεῶν τῆς ἐποχῆς μας, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν τέχνη ὡς μετα-μοντερνισμὸς, καὶ περνώντας σύν-

---

1. Τὰ θέματα ποὺ ἀνεπτύχθησαν ἀπὸ τὸ ἴδιο βῆμα στὰ περασμένα χρόνια ἦταν τὰ ἑξῆς: α) Τὰ σύγχρονα προβλήματα καὶ ἡ θέση τῆς νέας γενιᾶς ἀπέναντι των (1976), β) Ὁρθοδοξία καὶ Μαρξισμὸς (1977), ἀπὸ τὸν ἀρχιμ. π. Δαμασκηνὸ Καζανάκη, γ) «Χριστὸς-ναί. Ἐκκλησία-ὄχι.» (1978), δ) Τὰ ἐκκλησιαστικὰ σκάνδαλα κι ἐμεῖς (1979), ε) Γιὰ σᾶς ποιὸς εἶναι ὁ Χριστὸς; (1980), στ) Ἡ ὥρα τῆς Ὁρθοδοξίας (1981), ζ) Ἀνίχνευση τοῦ καιροῦ μας μὲ ὀδηγὸ τὸν Παπαδιαμάντη (1982), η) Ντοστογιέφσκυ καὶ Μακρυγιάννης, χειραγωγοὶ μας στὴν ὑπέρβαση τοῦ ἀδιεξόδου (1983), θ) Νηφάλιος μέθη (1984), ἀπὸ τὸν ἱερομόναχο Συμεὼν Γρηγοριάτη, ι) Ἡ κρίση ταυτότητος τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ (1985), ια) Ἑλληνικὴ ὀρθοδοξία καὶ ἐθνικὴ αὐτοσυνειδησία (1986), ιβ) Ὁ ὀρθόδοξος Μυστικισμὸς (1987), ιγ) Τὸ σύνδρομο τῆς μοναξιάς καὶ ἡ κατὰ τοὺς Πατέρες, ὑπέρβασή του (1988), ιδ) Ἐρέθισμα αὐτοσυνειδησίας: ὁ ἀκέραϊος καὶ ἐπικαιρὸς Παπαδιαμαντικὸς λόγος (1989), ιε) Ἡ Ἑλλάδα στὸ στόχαστρο τῶν... Ἑλλήνων (1990), ιστ) Τὰ προβλήματα τῆς Ἡνωμένης Εὐρώπης καὶ ἡ συμβολὴ τῶν χριστιανῶν νέων στὴν ἀντιμετώπισή των (1991), ιζ) Ἐκκλησία: ἡ ἔσχατη ἐλπίδα τῆς νέας γενιᾶς (1992), ιη) Συνέλληνες, πῶς ἐφθάσαμεν ἐδῶ; (1993), ιθ) Ὁ ἀπάνθρωπος ἀνθρωπισμὸς τοῦ κό-

τομα στίς πιό συστηματικὲς μορφὲς λόγου καὶ ἔκφρασης. Ἡ Μετα-νεωτερικότητα ἐκφράζει τὴ φιλοσοφία τοῦ τέλους τῶν πάντων, ἀκόμη καὶ τοῦ Θεοῦ. Τὰ πάντα κατ' αὐτὴν ἰσχύουν σχετικὰ καὶ κανεὶς καὶ τίποτε δὲν δικαιῶνται νὰ προβάλλουν ἀξιῶσεις καθολικῆς ἰσχύος. Ἔτσι οἱ μεγαλεπήβολες θεωρίες, οἱ οὐτοπίες, τὰ προγράμματα συνολικοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς κοινωνίας ἀπωθοῦνται στὸ περιθώριο καὶ ἐπιζητεῖται ἡ «ἀνοικτὴ κοινωνία» τῆς ἀνοχῆς. Ἐξ ἄλλου ἓνα ἄλλο τέλος, τὸ τέλος τῆς Ἱστορίας ἀνασύρεται ἀπὸ τὴ χεγγελιανὴ προβληματικὴ τοῦ 19ου αἰῶνα γιὰ νὰ ἐρμηνεύσει τὴν κατάσταση τοῦ τέλους τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Συναφὲς εἶναι καὶ τὸ τέλος τῆς Πολιτικῆς, ἔνεκα τοῦ πρωτείου τῆς οἰκονομίας στὴ μεταμοντέρνα ἐποχὴ. Ἡ κυριαρχία τοῦ οἰκονομικοῦ μοντέλου αὐτονομεῖται ἐντελῶς στὴ διεθνοποιημένη κεφαλαιοκρατικὴ κοινωνία τοῦ τέλους τοῦ 20οῦ αἰῶνα καὶ κυριαρχεῖ σὲ ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, βάζοντας στὸ περιθώριο τὴ σφαῖρα τῆς πολιτικῆς. Σύμφωνα ἄλλωστε μὲ τὶς θεωρητικὲς κατευθύνσεις τοῦ οἰκονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ, ἡ πολιτικὴ πρέπει νὰ ἀκολουθεῖ ἀσθμαίνουσα τὶς ἐπιταγὲς τῆς οἰκονομίας τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ ἐλεύθερου ἐμπορίου, ποὺ μηχανιστικὰ ξεπερνοῦν τὰ προβλήματα ποὺ δημιουργοῦν καὶ ὀδηγοῦν στὴν παραγωγὴ καὶ ἀναπαραγωγὴ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

μου καὶ ὁ Θεάνθρωπος Χριστὸς τῆς Ὁρθοδοξίας. Μιὰ ἀντιπαράθεση σὲ ἀναφορὰ πρὸς τὸν Ντοστογιέφσκυ (1994), κ) AIDS: «Ἀληθεύοντες ἐν ἀγάπῃ». Γιὰ μία στάση εὐθύνης συλλογικῆς καὶ ἀτομικῆς (1995), κα) Ὁ 4ος Πυλῶνας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνωσης (1996), κβ) Ἡ σύγχρονη θεωρία τοῦ Huntington καὶ ἡ δικὴ μας θέση (1997).

Παράλληλα μέσα στη Μετα-νεωτερικότητα κάπως πρόωρα προφητεύεται και τὸ τέλος τοῦ ἔθνους-κράτους, πὸν πρέπει νὰ ὑποχωρήσει καὶ νὰ ὑποταχθεῖ στὶς ἀνάγκες τῆς διεθνοποιημένης, ἐνιαίας ἀλλὰ καὶ περιφριοποιημένης οἰκονομικῆς πραγματικότητας. Στὴ Νέα Τάξη Πραγμάτων οἱ ἐθνικὲς καὶ πολιτισμικὲς διαφοροποιήσεις προκαλοῦν μιὰ πρόσκαιρη ἀναστάτωση πὸν ὅμως, εἴτε μὲ τὴ βία, εἴτε μὲ τὴ διαδικασία τῆς πολιτισμικῆς ἐνσωμάτωσης στὸ κυρίαρχο μοντέλο, ἐπιλύονται. Καὶ ὁ λόγος περὶ τέλους δὲν ἔχει τέλος. Πρόσφατη προφητεία διαβλέπει τὸ τέλος τῆς ἐργασίας. Τὰ αὐξανόμενα ποσοστὰ ἀνεργίας πὸν ἐμφανίζονται σὲ ὅλες τὶς ἀναπτυγμένες δυτικὲς κοινωνίες, ὡς παρεπόμενο τῆς ἀναδιάρθρωσης τῶν οἰκονομιῶν καὶ τῆς ἐπανασχεδιοποίησης τῶν ἐπιχειρήσεων, στηρίζουν τὴν ἐκδοχὴ αὐτή. Καὶ ἔρχεται καὶ τὸ τέλος τοῦ πολιτισμοῦ μας, πὸν εἶχε ὡς βάση τὸ νευτώνειο-καρτεσιανὸ ὑπόδειγμα τοῦ ἀναλυτικοῦ ὀρθολογισμοῦ. Ἴσως σ' αὐτὴ τὴ σειρά τοῦ τέλους, νὰ μπορεῖ νὰ ἐνταχθεῖ καὶ τὸ τέλος τοῦ Θεοῦ.

Γύρω στὰ 1900 ὁ Θεὸς εἶχε περάσει «στὴ συνταξιοδότηση». Τὸ μοντέρνο ἀστικὸ πρόγραμμα εἶχε πλέον καταφέρει νὰ γκρεμίσει τὴν κορυφὴ τῆς πυραμίδας τοῦ μεσαιωνικοῦ-σχολαστικοῦ κοσμοειδώλου καὶ πλέον στοὺς μεταμοντέρνους καιροὺς ὁ Θεὸς καὶ τὸ Ἀπόλυτο δὲ γίνονται κἂν ἀντικείμενο ἀπορίας. Ἔτσι, ἀφοῦ ὁ Λόγος χρησιμοποιήθηκε γιὰ νὰ γκρεμίσει τὸ Θεὸ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, γκρεμίζεται τώρα καὶ ὁ ἴδιος καὶ αὐτοκαταστρέφεται. Ὁ Λόγος ὑποσχέθηκε τὴν ἐλευθερία καὶ ἔφερε τὸν ὀλοκληρωτισμὸ, συνδέθηκε μὲ τὸν πολιτισμὸ καὶ ὀδήγησε στὴ βαρβαρότητα καὶ στὰ πρόθυρα τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ ἀφανισμοῦ τοῦ πολι-

τισμοῦ. Οἱ ἀπόλυτες ἀξιώσεις τοῦ Λόγου σχετικοποιοῦνται καὶ ἀντικαθίστανται ἀπὸ τὴ νέα σκέψη. Ἡ ὕψιστη ἔννοια τοῦ Λόγου, ἡ ἔννοια τῆς οὐσίας καταγγέλεται ὡς μῦθος καὶ ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς λειτουργίας.

Τέλος, ὁ λόγος περὶ τοῦ τέλους φθάνει καὶ στὸ τέλος τοῦ Ἀνθρώπου, τοῦ ἀνθρώπινου ὑποκειμένου ὡς ἀνόμοιας, ἀνεπανάληπτης, αὐτοσυνειδήτης καὶ ἐλεύθερης προσωπικότητος.... «Ἐν τῷ 19ῷ αἰῶνι τὸ πρόβλημα ἦταν ὅτι ὁ Θεὸς πέθανε -παρατηρεῖ ὁ Erich Fromm- τὸν 20ῷ αἰῶνι τὸ πρόβλημα εἶναι ὅτι πέθανε ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι νεκρός». Σήμερα ὁ κάθε ἄνθρωπος τῆς μεταμοντέρνας κοινωνίας βιώνει τὸ τέλος του μέσα στὸ «σιδερένιο κλουβὶ τοῦ βρατσιοναλισμοῦ καὶ τῆς γραφειοκρατείας» τῶν κοινωνιῶν τῆς ἀλλοτριώσεως, ποὺ μετατρέπουν τὸν ἴδιο καὶ τοὺς συνανθρώπους του σὲ ἀριθμούς, σὲ στατιστικὰ μεγέθη ἐναλλάξιμα μεταξὺ των. Ἔτσι ἡ Μετα-νεωτερικότητα, παρὰ τὸν φανταχτερὸ καὶ πομπώδη τίτλο της, φέρνει μαζί της τὸ γνωστὸ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους μῦθους καὶ τὶς ἀρχαῖες θρησκείες θέμα τοῦ τέλους τοῦ κόσμου. Ὁ μεταμοντερνισμὸς συναντᾷ ἔτσι τὴν ἀρχαία ἐσχατολογία. Ἄλλ' αὐτὸς ὁ λόγος ἔχει καὶ τὸν ἀντίλογό του. Ὑπάρχουν διανοούμενοι ποὺ ὑποστηρίζουν τὴ συνέχεια ἔναντι τοῦ τέλους. Ὁ ἀντίλογος αὐτὸς κατευθύνεται τόσο στὸ λόγο γιὰ τὸ τέλος τῶν ἰδεολογιῶν, ὅσο καὶ στὸν ὑπεραισιόδοξο λόγο γιὰ τὶς «μαγικὲς» ἰκανότητες τῆς σύγχρονης τεχνολογίας, οἱ ἐφαρμογὲς τῆς ὁποίας λέγεται ὅτι θὰ ἀποτελέσουν τὴ λύση καὶ τὴν πανάκεια γιὰ ὅλα τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου. Πρέπει νὰ παύσουν ἡ κοινωνία καὶ οἱ ἐποχὲς νὰ προσδιορίζονται ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώ-

πους. Δηλ. πρέπει νὰ μεταβοῦμε πλέον ἀπὸ τὴ βιομηχανικὴ κοινωνία, ὅχι στὴν κοινωνία τῆς πληροφορίας ἀλλὰ στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία.

Μὲ τὴν **Ὀλιστικότητα** ἐπιδιώκεται ἡ ἀναγωγὴ τῶν λεπτομερειῶν σὲ γενικότητες. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ ὑποχωροῦν ἐμπρὸς στὰ γενικὰ καὶ οἱ ἰδιαιτερότητες τῶν παραδόσεων, ποὺ διαπλάθουν τὶς αὐτοσυνειδησίες, παραχωροῦν θέσῃ σὲ γενικὲς ἀρχὲς κοινῶς ἀποδεχτὲς ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ Ὀλιστικότητα, ὡς φιλοσοφικὸ ρεῦμα, ὁδηγεῖ στὴ σταδιακὴ ἀποσάθρωση κάθε ἰδιαιτερότητος καὶ λυμαίνεται τὴν ἀξία τοῦ προσώπου, ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του ὀριοθετεῖται ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικότητα καὶ τὴ μοναδικότητα καὶ μόνο ὑπὸ τὶς προϋποθέσεις αὐτὲς ἀποτελεῖ τὴ βάση κάθε πολιτισμοῦ. Τελικὰ φαίνεται πὼς ἡ νέα φιλοσοφία τῆς ζωῆς μας, ἀφοῦ ἀρνεῖται τὶς λεπτομέρειες, μεθοδεύει τὴ μαξοποίηση, στὴν ὁποίαν ἔχουμε ἤδη ἀρχίσει νὰ συνηθίζουμε. Ἡ ἐξίσωση τῶν πάντων ποὺ ἐπιχειρεῖται εἶναι ἡ ἀναγκαῖα συνέπεια αὐτῆς τῆς λογικῆς. Οἱ ἄνθρωποι σήμερα κατευθύνονται πρὸς τὸν πνευματικὸ εὐνουχισμό καὶ τὸ μόνο ποὺ τοὺς ἀπέμεινε εἶναι νὰ ὀμιλοῦν χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς ἀκούει. Ἔχουν μετατραπεῖ σὲ ἕτεροπροσδιοριζόμενα ἄτομα.

Ἐξ ἄλλου μὲ τὴν **Παγκοσμιότητα** ἀποσύρεται ἴσως ὀριστικὰ ἀπὸ τὸ προσκῆνιο τῆς ἱστορίας ἡ ἀνάγκη τῆς ἰδιοπροσωπίας τῶν λαῶν καὶ καταργοῦνται τὰ τεῖχη μεταξὺ ὅχι μόνον τῶν ἰδεῶν, ποὺ ἄλλοτε διεχώριζαν καὶ διέκριναν τοὺς πολιτισμοὺς καὶ τοὺς λαοὺς, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν κατ’

ιδίαν χαρακτηριστικῶν των. Ἡ νέα τάση ἐμπεδώνεται ὁλονὸν καὶ περισσότερο καὶ καλλιεργεῖ τὸ πνεῦμα ἰσοπέδωσης τῶν πάντων καὶ δημιουργίας συνθηκῶν ἀπονεύρωσης τῶν ἐπὶ μέρους γνωρισμάτων πολιτισμῶν καὶ ἰδεολογιῶν. Παγκοσμιότης σημαίνει μιὰ κοινὴ ἐνόραση καὶ προοπτικὴ μὲ βάση τις ἐπιλογές τοῦ ἰσχυροῦ. Ὑποχώρηση καὶ ἴσως καὶ ἐξαφάνιση τῆς τοπικότητος, ποὺ βιώνεται στὴν καθημερινότητα, καὶ τῆς παραδοσιακότητος, ποὺ τρέφει μὲ τοὺς χυμούς της τὸ δένδρο τῆς ζωῆς μας. Ὀλιστικότης, κατὰ ταῦτα, καὶ Παγκοσμιότης ἀπομακρύνονται ἀπὸ τις ἐπὶ μέρους παραδόσεις, τις θρησκείες, τις γλώσσες, τις ἐκφραστικὲς μορφές κάθε λαοῦ καὶ ἀποβλέπουν στὴν οἰκοδόμηση μιᾶς Νέας Ἐποχῆς, ὅπου τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν θὰ μπορεῖ νὰ διακρίνει πιά τοὺς λαούς. Πρόκειται γιὰ τὸ φαινόμενο τοῦ συγχρητισμοῦ, τῆς σύγκρασης δηλ. θρησκειῶν, πολιτισμῶν, παραδόσεων, ποὺ ὑπῆρξε στὴν ἱστορία πρόδρομος τῆς κατάλυσης ὁλόκληρων κόσμων. Καὶ βέβαια στὴν βάση τῆς ἐπιδιώξεως λέγεται -πρὸς πρόληψιν ἀναμενομένων ἀντιδράσεων- ὅτι βρίσκεται ἡ ἀναζήτησις τῆς ἐνότητος ὅλων σὲ μιὰ ἐνιαία κοινότητα τρόπου ζωῆς καὶ κατανόησης τοῦ κόσμου. Τὸ δέλεαρ τῆς ἐνότητος συνεπαίρνει τοὺς ἀμύητους, ὅμως ἡ παραλυτικὴ ἀπειλὴ κατὰ τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς αὐτοσυνειδησίας εἶναι προφανής.

Ὁλος ὁ κόσμος γίνεται πλέον ὄχι μόνο μιὰ γειτονιὰ ἐξ ἐπόψεως ἐπικοινωνίας, ἀλλὰ καὶ μιὰ οἰκογένεια ἀπὸ ἔποψη πολιτιστικῆ. Αὐτὸ γιὰ τὴν Εὐρώπη εἶναι ἤδη ἐπιθυμητὴ ἐπιδιώξις μὲ τὴν καθιέρωση τοῦ 4ου Πυλῶνα, μιᾶς γραμμῆς πού, μὲ βάση τις πολιτιστικὲς καταβολές τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ὀριοθετεῖ τὴν κοινὴ μας εὐρωπαϊκὴ πνευμα-

τική και πολιτισμική προέλευση και πορεία, με άπώτερο στόχο την επίτευξη τῆς πνευματικῆς ἐνότητος μέσα στοῦ χώρου τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως, πού τώρα ἀπουσιάζει.

Ἡ Εὐρώπη ὅμως σήμερα, και γενικότερα ἡ Δύση, περνοῦν μιὰ βαθιὰ ἠθική κρίση, πού ὀριοθετεῖται ἀπό τόν θρησκευτικό συγκρητισμό ἢ ρελατιβισμό. Καθολικισμός και προτεσταντισμός ἔχουν περάσει ἀπό τὴν ἐκκοσμίκευση στὴν ἀλλοτρίωση, πού λεηλατεῖ τίς ψυχές. Αὐτὰ πού συμβαίνουν σήμερα στὴ Δύση γεννοῦν μελαγχολικὲς σκέψεις γιὰ τὸ μέλλον τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ. Ὅταν «χριστιανικά» κράτη ἀπαγορεύουν τὴ δημόσια προσευχὴ σὲ σχολεῖα, γιὰ νὰ μὴ θίγονται οἱ διαφωνοῦντες, ὅταν «χριστιανικά» πανεπιστήμια διδάσκουν τὴ θεολογία μαζί μὲ τὸν σατανισμό και τὸν ἀποκρυφισμό, ὅταν βλέπει κανεὶς τὴν ἔκταση τῆς παιδικῆς πορνείας στίς «χριστιανικές» κοινότητες, τότε γίνεται νοητὴ ἡ ἄμεση ἀνάγκη γιὰ μετάγχιση γνησίου αἵματος Χριστιανισμοῦ στίς ἀλλοτριωμένες κοινωνίες τῆς Δύσεως και μαζί και Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ Μετα-νεωτερικότητα στηρίζεται, ὅπως ἤδη ἐλέχθη, στοῦ τέλος τῶν πάντων, και αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Ὀλιστικὴ διευκολύνει τὴ διολίσθηση σὲ ἓνα κλίμα γενικῶν θεωρήσεων και ἡ Παγκοσμιοτητα ἰσοπεδώνει τὰ πάντα ἐν ὀνόματι τῆς ἐνότητος τῶν λαῶν. Αὐτὰ ὅλα σημαίνουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ὅπως τὸν γνωρίζαμε μέχρι τώρα, δὲν ἔχει πολλὰς ἐλπίδες ἐπιβίωσης ἐὰν δὲν ἀντιδράσει. Παρὰ τοὺς διθυράμβους πού ἀκούγονται γιὰ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα και γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου

στήν ἐποχή μας, ἐν τούτοις ἡ μεθόδευση ἀντιβαίνει στή διατήρηση τῆς ἀνθρώπινης ὄντοτητας. Εἶναι βεβαίως γοητευτικά τὰ συνθήματα τῶν ρευμάτων αὐτῶν καί εὐκόλα παρασύρουν τοὺς πολλούς. Ὅμως ἡ διαχεόμενη ἀντίληψη εἶναι ὅτι ἡ νέα χιλιετία μᾶς θέτει ἐνώπιον νέων προοπτικῶν ὡς πρὸς τὴν διαφύλαξη τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, πού ἀποτελεῖ τὴ βασικὴ καὶ θεμελιώδη «θέση» τοῦ Ἑλληνοχριστιανισμοῦ.

Μπροστὰ σὲ αὐτὴ τὴν νεὰ πραγματικότητα ἡ Ἑλλάς καλεῖται νὰ λάβει θέση. Τὸ ζητούμενο βέβαια δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ βησσαριωνισμός, δηλ. ἡ ἔνταξη καὶ ἡ ἀφομοίωσή μας ἀπὸ τὴ Δύση. Αὐτό, ἐνῶ θὰ μᾶς ἐξοντώσει, δὲν πρόκειται σὲ τίποτε νὰ ὠφελήσει τὴ Δύση. Αὐτὸ πού καλούμεθα νὰ κάνουμε εἶναι νὰ μείνουμε αὐτὸ πού εἴμαστε, δηλ. Ἑλληνες καὶ Ὀρθόδοξοι καὶ αὐτὸ συμφέρει ὅχι μόνο στὴ Δύση ἀλλὰ καὶ σὲ μᾶς. Εἶναι προϋπόθεση τῆς ἐπιβίωσής μας. Ἡ εὐρωπαϊκὴ ιστοριογραφία πού διέγραψε τὸν βυζαντινὸ μας πολιτισμὸ καὶ τὸν διαχώρισε ἀπὸ τὴ φυσικὴ του ρίζα, «πέρασε» κάποτε καὶ στοὺς δικούς μας ιστορικούς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐπιβληθεῖ καὶ ἐδῶ μιὰ προκατάληψη ἐναντίον τῆς ἴδιας τῆς ιστορίας μας. Τὸ Βυζάντιο καλύφθηκε ἀπὸ τόνους λάσπης πού ἔκρυσαν γιὰ πολλὰ χρόνια ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ μας μνήμη τὸν «ἐνδοξὸ μας βυζαντινισμό» καὶ δημιούργησαν θλιβερὰ κενὰ στὴν «ἐλληνοβυζαντινὴ» σύνθεση. Χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθοῦμε πριονίσσαμε οὐσιαστικά τὸ κλαδὶ πάνω στὸ ὁποῖο καθόμασθε, καὶ μόνο χάρη στίς ἐπιστημονικὲς καὶ ὑπεράνθρωπες προσπάθειες ἐνὸς Παπαρρηγόπουλου, ἐνὸς Ζαμπέλιου, ἐνὸς Ζακυθηνοῦ καὶ ἄλλων, κατορθώθηκε νὰ περισωθοῦν ἡ ἐθνι-

κή μας υπερηφάνεια και ταυτότητα. Ἡ ἑλληνική Πολιτεία τραγικὰ ἀνυποψίαστη γιὰ ὅσα τεκταινόνται καὶ σήμερα σὲ βάρος τοῦ Ἀνθρώπου στὴ Δύση, ἀσχολεῖται μονόπλευρα μὲ τὴν ἀνόρθωση τῆς οἰκονομίας καὶ μόνο, στὴν ὁποία στηρίζει ἀποκλειστικὰ τὴν ἐλπίδα γιὰ ἐπιβίωση τοῦ ἔθνους. Ἀγνοώντας προφανῶς ὅτι δὲν εἶναι μόνο τὰ οἰκονομικὰ μεγέθη ἐκεῖνα ποὺ ἐξασφαλίζουν στοὺς λαοὺς τὴν οὐσιαστικὴ ἀκμαιότητα καὶ τὴν ἱστορικὴ διάρκεια.

Μεγάλῃ εὐθύνη ὅμως γιὰ τὴν πορεία τοῦ τόπου μας καὶ τὸ πρὸς τὴ Δύση «ἄνοιγμά» μας ἔχει καὶ ἡ Ἐκκλησία, ποὺ ἐκφράζεται μὲ τὴν Ὁρθοδοξία. Καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας ὀφείλει νὰ λάβει ὑπεύθυνη θέση μπροστὰ στὸ πρόβλημα, ἀποβάλλουσα τὴ φιλάρεσκη ἐσωστρέφειά της. Ἄν δὲν τὸ πράξει, δὲν θὰ ἔχει αὐτοκαταδικασθεῖ μόνο στὴ συνείδηση τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ θὰ ἔχει ἀπαρνηθεῖ μιὰ καίρια διαχρονικὴ ἀποστολὴ της. Ἡ ἀποχὴ εἶναι ἐπικίνδυνη γιατί προδίδει ἔλλειψη ἰσχυρῶν ἀνταντακλαστικῶν, αὐτοπεποίθησης, φόβο ἀφομοίωσης, ἀπουσία πίστεως. Καὶ ὀδηγεῖ στὸ περιθώριο τῆς ἱστορίας καὶ τῶν συνειδησῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ τοποθέτηση εἶναι πρόβλημα. Γιατὶ προϋποθέτει τὴν προηγούμενη ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὶς ἀγκυλώσεις καὶ τὶς παγιδεύσεις σὲ ὅποιες ἔχει ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν περιέλθει ἡ αὐθεντικότητα καὶ γνησιότητα τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ καιροὶ ὅμως δὲν περιμένουν καὶ ἡ Πατερικὴ Ὁρθοδοξία ὀφείλει καὶ μπορεῖ νὰ ἀναμετρηθεῖ μὲ τὸν σύγχρονο κόσμο. Ὅχι μόνο γιὰ χάρη τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ γιὰ χάρη τοῦ Ἀνθρώπου.

Μὲ διάθεση ῥήξης μὲ τὰ κατεστημένα τῆς σκοπιμότητος γιὰ μιὰ ποιότητα ζωῆς ἔξω ἀπὸ τὴ νοησιαρχία, μακρὰ ἀπὸ τὴ μαζοποίηση μπορεῖ νὰ στηρίξει τὸν παραπαιόντα ἄνθρωπο τῶν ἡμερῶν μας. Καί μὲ τὴν προοπτικὴ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἄνθρωπο πού, χωρὶς νὰ εἶναι καινοφανής, μπορεῖ νὰ εἶναι ἀνακαινιστικὴ. Αὐτὸς ὑπῆρξε πάντοτε ὁ ῥόλος τῆς Ἐκκλησίας ἤδη ἀπὸ τὸν 4ον αἰῶνα, τότε πού ἦλθε σὲ ῥήξη μὲ τὴν εἰδωλολατρεία, προβάλλοντας τὸ μήνυμα τῆς «καινῆς ἐν Χριστῷ κτίσεως». Καὶ ἀργότερα τὸ ἴδιο συνέβη ὅταν ἦλθε σὲ σύγκρουση μὲ τὴ Δύση, προτείνοντας τὸ ὄραμα τῆς ζωντανῆς ἀνατολικῆς παράδοσης.

Εἶναι πρωτοφανοῦς ὀξύτητος τὰ προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος. Καὶ ἀπίστευτης ἀγριότητος καὶ ἰσχύος οἱ δυνάμεις πού ἀπειλοῦν νὰ καταστρέφουν τοὺς νέους, νὰ διαλύσουν τίς οἰκογένειες, νὰ μετατρέφουν τοὺς λαοὺς σὲ σύνολα χωρὶς ἱστορία καὶ χωρὶς προοπτικὴ. Ἡ σημερινὴ τάση στὸν δυτικὸ κόσμο εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ἡ ἀντικατάσταση τῶν κλασικῶν Γραμμάτων, τοῦ χριστιανισμοῦ, τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν, τοῦ δυτικοῦ ἐν γένει πολιτισμοῦ, ἀπὸ τὸν συγκρητισμὸ, πού ἀναμειγνύει τὰ πάντα σὲ ἓνα ἀμάλγαμα, ἀπὸ τὸν θρησκευτικὸ ὀλοκληρωτισμὸ, ἀπὸ τὴ φασιζουσα διανόηση. Ἡ Ὁρθοδοξία δὲν εἶναι ῥομαντικὸ ἰδεολόγημα κατάλληλο γιὰ νεφελώδεις ἐρεσχελίες, ἀλλὰ εἶναι μιὰ πρόταση πού σαρκώνει μὲ ταπείνωση τὴν ἐλπίδα τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου τῶν ἡμερῶν. Τὰ στοιχεῖα τῆς οἰκουμενικότητος καὶ καθολικότητος πού τὴ χαρακτηρίζουν δὲν ἔχουν σχέση οὔτε μὲ τὴ Μετα-νεωτερικότητα, οὔτε μὲ τὴν Ὀλιστικότητα ἢ Παγκοσμιότητα, ὅπως τίς ἐκδέχεται ἡ Νέα Τάξη τοῦ κόσμου. «Γιὰ νὰ εἶσαι κοσμοπολίτης, πρέπει πρῶτα νὰ γίνεις

Ἑλληνας» ἔλεγε ὁ Γ. Τσαρούχης. Καί ὁ Ἑλληνισμὸς διασώζεται μέσα στὴν Ὁρθοδοξία. Ἄς τὸ καταλάβουμε ἐπὶ τέλους ὅλοι μας καὶ ἰδίως οἱ νέοι. Ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει τὰ προβλήματα τοῦ λαοῦ νὰ τὰ υἰοθετήσῃ δίδουσα τὶς εὐκαταῖες λύσεις των. Καὶ σήμερα ἡ Νέα Τάξη καὶ ἡ Νέα Ἐποχὴ ἀποτελοῦν τὰ μεγαλύτερα προβλήματα γιὰ τὴν ἐπιβίωσή μας. Ἐκεῖνο δὲ ποῦ ἔχει ἀπόλυτη ἀνάγκη ὁ λαός μας σήμερα εἶναι ἡ προσεκτικὴ καὶ μὲ πόνον πατρίδος καὶ ψυχῶν προσπάθεια ὄλων μας, νέων, ἀνθρώπων τῶν Γραμμάτων, κληρικῶν, ἐπιστημόνων, ἐργαζομένων νὰ δοῦμε ποιὰ εἶναι τὰ προβλήματά μας καὶ ποιές οἱ λύσεις των, τί πρέπει νὰ κάνει ἡ Ἐκκλησία ποῦ δὲν μπορεῖ ἢ δὲν πρέπει νὰ κάνει ἡ Πολιτεία. Ἡ τί μποροῦν νὰ προσφέρουν καὶ οἱ δύο μαζί σὲ μιὰ ἀγαστὴ συνεργασία γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου μας.

Ὁ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος εἶχε δηλώσει τὴν 1-9-1992 ὅτι «ἡ Ὁρθοδοξία παρὰ τὶς σημερινὲς δυσκολίες, θὰ εἶναι ἡ Ἐκκλησία τῆς τρίτης χιλιετίας», ἐμπεδώνοντας μέσα μας τὴν πίστη στὴ διαχρονικότητα τῆς ἀνατολικῆς μας παράδοσης, αὐτῆς ποῦ διακρίνει ἐμᾶς τοὺς Ἑλληνας ἀλλὰ καὶ μᾶς στεφανώνει ἱστορικά. Τὴν ἴδια ἐκτίμηση γιὰ τὴν πίστη μας ἔκανε πρὸ ἐτῶν καὶ ὁ Steven Runciman τονίζοντας ὅτι μετὰ ἀπὸ 50 χρόνια στὸ ἱστορικὸ προσκήνιο θὰ ὑπάρχει μόνο ἡ Ὁρθοδοξία. Οἱ ἐκτιμήσεις αὐτὲς εἶναι προφητικὲς καὶ μὴ ἀναλώσιμες. Ἡ «τεχνοκρατικὴ» καὶ «οἰκονομικὴ» καὶ «μαζικὴ» ἐποχὴ μας, ὅπου ὁ ἀπλὸς ἄνθρωπος κινδυνεύει ἄμεσα νὰ παύσῃ νὰ εἶναι μιὰ ἀνεπανάληπτη ἀξία, καὶ νὰ μετατραπῇ σὲ ἓνα κωδικὸ

ἀριθμό, καὶ καλοῦν ὅλους μας σὲ ἐπαγρύπνηση γιὰ νὰ περισώσουμε τὸ πρόσωπό μας καὶ νὰ τὸ γλυτώσουμε ἀπὸ τὶς ἀναπόφευκτες παρενέργειες τῶν συστημάτων ποὺ διαφεντεύουν τὴ ζωὴ μας.

Ἡ «μαζάνθρωπος» ἐκφράζεται μὲ μιὰ τυποποιημένη μορφή. Ἀπὸ τὸ ντύσιμο μέχρι τὸ φαγητὸ καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ συμπεριφορὰ μέχρι τὴν ἠθικὴ τοποθέτηση, κώδικες σχεδὸν ὁμοίομορφοι ἀρχίζουν νὰ διέπουν τὸν τρόπο σκέψεως καὶ δράσεως τῶν ἀνθρώπων σὲ ὅλο τὸν κόσμο. Ὁ ἄνθρωπος χωρὶς σύνορα, ὁ κοσμοπολίτης, κολακεύεται νὰ πιστεύει πῶς ἀνήκει στὴν προοδευτικὴ παράταξη. Κατ' ἀλήθειαν ἀνήκει στὴν ἀνεσπιότητα τῶν βαρβάρων, στὶς φανφάρες τῶν συνθημάτων, στοὺς χαμένους ὀρίζοντες. Ὁ ἄλλος, αὐτὸς ποὺ ἔχει θρησκεία καὶ πατρίδα καὶ οἰκογένεια καὶ ἀξίες, αὐτὸς χρειάζεται σήμερα στὸ Γένος μας. Καὶ ἡ Ὁρθοδοξία αὐτὸ τὸν τύπο διαπλάθει καὶ στηρίζει. Τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν αὐτοσυνειδησία καὶ τὴν ταυτότητα. Οἱ καιροὶ ἐπιβάλλουν, ἐν ὄφει καὶ τῶν διαγραφομένων ἐξελίξεων, ἓνα εὐρύτερο ἀνοιγμα τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν κόσμο μὲ ὄραμα καὶ ἐλπίδα. Τὸ οἰκουμενικὸ καὶ ταυτόχρονα τὸ ἐλληνορθόδοξο ὄραμα.

Τὸ εὐχάριστο εἶναι πῶς οἱ νέοι μας ξύπνησαν πιὰ ἀπὸ τὸν λήθαργο τῆς κομματικῆς κραιπάλης καὶ τῶν ἄλλων παρεκκλίσεων καὶ ἐπιστρέφουν μαζικὰ στὶς παραδοσιακὲς μας ἀξίες. Δὲν εἶναι μόνο οἱ ἔφηβοι, ποὺ στὴ «Βουλῆ τῶν Ἐφήβων» ἔδειξαν ἓνα ἄλλο, καινούργιο πρόσωπο τῆς μικρῆς νεολαίας μας, ποὺ κατέπληξε καὶ στήριξε τὶς ἐλπίδες μας. Εἶναι καὶ ἡ ἄλλη νεολαία, ποὺ ἡ πρόσφατη ἔρευνα τῆς Γενικῆς Γραμματείας Νέας Γενιᾶς ἔφερε στὸ προσκήνιο. Ἡ νεολαία αὕτη (15-29 ἐτῶν) ἐξεδήλωσε τὴ συντηρη-

τική στροφή της, δηλ. τὸ ἀγκάλιασμα τῶν παραδοσιακῶν ἀξιῶν, τῆς οἰκογένειας, τῆς πίστεως, τῆς πατρίδος. Οἱ νέοι αὐτοὶ μὲ τὴν ὠριμότητά των δείχνουν πῶς μπορούμε νὰ τοὺς ἐμπιστευθοῦμε καὶ νὰ στηρίξουμε ἐπάνω τους χρηστὲς ἐλπίδες. Μὲ αὐτὲς τίς προϋποθέσεις θὰ πρέπει νὰ παραδεχθοῦμε πῶς μπορούμε νὰ ἐλπίζουμε. Δὲν ἔχει φθάσει τὸ τέλος τῆς ἱστορίας καὶ πολὺ περισσότερο τοῦ κόσμου. Ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ μείνουμε ὄρθιοι. Ἡ Ὁρθοδοξία μας καὶ ἡ Ἑλληνικότητά μας εἶναι δυὸ ἰσχυρὰ ἐρείσματα ἐναντίον τῆς μαζοποίησης καὶ τῆς ἰσοπέδωσης τῶν πάντων. Αὐτὸς ὁ λαὸς ἔχει πλούσια ἱστορία καὶ δικαιοῦται νὰ ζήσει εἰρηνικά, χωρὶς νὰ κινδυνεύει νὰ ἀφομοιωθεῖ, χωρὶς νὰ διατρέχει τὸν κίνδυνο ἀποκοπῆς του ἀπὸ τίς ρίζες του.

Τὰ σύγχρονα φιλοσοφικὰ ρεύματα ποὺ διασταυρώνονται ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς μας δὲν φαίνεται νὰ θίγουν τὴν ἑλληνική μας ψυχὴ καὶ ἰδίως τῶν νέων μας, παρὰ τίς λυσσαλέες προσπάθειες ἐκείνων, ποὺ σὰν τερμίτες ῥοκανίζουν συστηματικὰ τὰ θεμέλιά μας. Χάριτι Θεοῦ ἡ Ὁρθοδοξία στὴ νέα χιλιετία φαίνεται πῶς θὰ εἶναι ἡ διέξοδος στὰ ἀδιέξοδα καὶ τοῦ δυτικῶ ἀνθρώπου. Καὶ τότε ἡ Νέα Τάξη πραγμάτων δὲν θὰ μπορεῖ νὰ προωθήσει τίς ψευδοπνευματικὲς καταστάσεις καὶ τίς ἀπάνθρωπες ἐπιλογές της. Σὲ ὅποιον τὸ ἀρνεῖται ἄς τοῦ προτάξουμε τοὺς στίχους τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ: «Γιὰ τὲς δρασκευτικὲς μας δοξασίες ὁ κούφιος Ἰουλιανὸς εἶπεν: “Ἀνέγγων, ἔγγων, κατέγγων”. Τάχατες μᾶς ἐκμηδένισε μὲ τὸ “κατέγγων” του... Τέτοιες ἐξυπνάδες ὅμως πέρασι δὲν ἔχουνε σ’ ἐμᾶς τοὺς χριστιανούς. “Ἀνέγγως, ἀλλ’ οὐκ ἔγγως. Εἰ γὰρ ἔγγως οὐκ ἂν κατέγγως” ἀπαντήσαμεν ἀμέσως».

Ἀπό τήν ἐπίσκεψη τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χριστοδούλου στό Ἴδρυμα κατά τήν προσκυνηματική περιήγηση «Στά βήματα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου» τόν Ἰούνιο τοῦ 2006. Εἰκονίζονται ὁ Σεβ. Ποιμενάρχης κ. Δωρόθεος, ὁ ἀναπρόεδρος καί τά μέλη τῆς Διοικούσης ἐπιτροπῆς τοῦ Ἰδρύματος.

Ἐκδόσεις Πανελληνίου Ἱεροῦ Ἰδρύματος Εὐαγγελιστρίας Τήνου

1. *Ἡ Ἔννοια τῶν θαυμάτων καί τῶν λειψάνων τῶν Ἁγίων στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία.* Ὀκτώβριος 2006.
2. *Ἰησοῦς, ὁ Χριστός (στήν Ἁγία Γραφή καί στήν Ζωή τῆς Ἐκκλησίας).* Ὀκτώβριος 2005.
3. *Ἡ Ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας καί ὁ Ἀποκρυφισμός τῆς νέας ἐποχῆς (Θεοσοφία, Μαγεία καί φαινόμενα τηλεκίνησης).* Ὀκτώβριος 2004.
4. *Ἀκολουθίες φαλλόμενες στόν Ἱερό Ναό Εὐαγγελιστρίας Τήνου.*
5. *Περιγραφή τῆς Εὐρέσεως τῆς Θαυματουργοῦ Ἁγίας Εἰκόνας τῆς Εὐαγγελιστρίας στήν Τήνο κατά τό ἔτος 1823.* Τῆνος 2008
6. *Ἀλεξάνδρα Γουλάκη-Βουτυρά. Μουσεῖο Τηνίων καλλιτεχνῶν. Κατάλογος συλλογῆς γλυπτῶν.*
7. *Εἰκόνες τῆς Τήνου.*
8. *Ὁ Γύζης στήν Τήνο.*
9. *Ἀλέξανδρος Ε. Φλωράκης. Ἡ Παναγία τῆς Τήνου στόν ἀγῶνα τοῦ '40. Δ' ἔκδοση, Τῆνος 2004.*
10. *Δρόσου Ν. Δρόσου. Ἱστορία τῆς Νήσου Τήνου.* Ἀθῆναι 1996.